

E 121/8
A DEBRECENI TISZA ISTVÁN TUDOMÁNYOS
TÁRSASÁG I. OSZTÁLYÁNAK KIADVÁNYAI

II. KÖTET 2. SZ.

**A JOGKÉPESSÉG
A MAGYAR ÁLTALÁNOS POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV
TERVEZETÉBEN**

IRTA

DR TÓTH LAJOS

EGYETEMI TANÁR, R. TAG

KÜLÖNLENYOMAT

A MAGYAR JOGI SZEMLE 1925. VII. SZÁMÁBÓL

SZEKFOGLALÓ, MELYET SZERZŐ AZ I. OSZTÁLYNAK
1925. MÁRCIUS 10-ÉN TARTOTT FELOLVASÓ ÜLÉSÉN
MUTATOTT BE.

DEBRECEN, 1925

A Debreceni Tisza István Tudományos Társaságot 1921-ben alapították a debreceni Tisza István tudományegyetem tanárai.

A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság célja „művelni a tudományt, ápolni a nemzeti irodalmat és művészetet, különös tekintettel a Nagymagyaralföldre, közelebről a tiszántúli hazarészre, Debrecen városára és környékére, mely területek természeti és társadalmi viszonyainak részletes és tudományos feltárása, valamint feldolgozása a társaság legsajátosabb feladata“. (Alapszabály 2. §.)

A társaság elnöke: *dr Pokoly József* egyetemi tanár; főtitkára: *dr Tóth Lajos*, egyetemi tanár.

A társaság két szakosztályra oszlik: az első a szellemi tudományokkal foglalkozik, a második az orvos- és természettudományokat műveli. Az I. osztály elnöke: *dr Láng Nándor*, egyetemi tanár; titkára: *dr Darkó Jenő* egyetemi tanár. A II. osztály elnöke: *dr Szontágh Félix* egyetemi tanár; titkára: *dr Verzár Frigyes* egyetemi tanár.

A társaságnak működő és pártoló tagjai vannak. A működő tagok választás útján válnak a társaság tagjaivá és tudományos munkásságukkal, a pártoló tagok pedig erkölcsi és anyagi támogatásukkal segítik a társaságot céljai elérésében. A pártoló tagok közül a pártfogók hat éven át évi 5 arany K pártfogói tagsági díj fizetésére kötelezik magukat; — az örökös pártfogók 30 arany K, — az alapító tagok pedig legalább 150 arany K alapítványi tőkével támogatják a társaságot.

A társaság főtitkára (*dr Tóth Lajos* egyetemi tanár, Debrecen) minden érdeklődőnek szíves készséggel ad felvilágosítást.

A JOGKÉPESSÉG
A MAGYAR ÁLTALÁNOS POLGÁRI
TÖRVÉNYKÖNYV TERVEZETÉBEN

IRTA

DR TÓTH LAJOS

EGYETEMI. TANÁR

DEBRECEN, 1925.

E 121/8

I. A magyar általános polgári törvénykönyv u. n. bizottsági szövegének (a képviselőház által kiküldött külön bizottság által megállapított szövegnek: meliéklet az 1192. számú irományhoz) I. § a azt mondja, hogy „minden ember jogképes“, vagyis, hogy minden ember képes arra, hogy jogviszonyok alanya legyen. Ami nyilván azt teszi, hogy minden ember — akárki — lehet tulajdonos, zálogtartó, szolgalmi jogosult, eladó, vevő, kölcsöntadó, kölcsöntvevő stb. Nincs ember, ki magánjogok alanyává ne válhatna. Tudjuk, hogy ez nem mindig volt így.¹ Manapság

¹ V. ö. Windscheid, Lehrbuch des Pandektenrechts, Frankfurt a. M. 1900, I., 186 sk., 198 sk., 219 sk., 225 sk., 230 sk. lapok; Unger System des öst. allg. Privatrechts, Leipzig. 1863. I. 230 sk. lapok „Von den Personen“; Bierling, Juristische Principienlehre, Freiburg i. B. und Leipzig 1894 I. 261 sk. Binding: Die Normen und ihre Übertretung, Leipzig. 1914. II. 1.; Ernst Zitelmann, Intern. Privatrecht. 1912—1914., Eduard Hölder, Natürliche und juristische Personen, Leipzig. 1905.; Binder, Das Problem der jur. Persönlichkeit, Leipzig. 1907.; Hold von Ferneck, Die Rechtswidrigkeit, Jena. I. 1903., II. 1905.; Eltzbacher, Die Handlungsfähigkeit, Berlin, 1903.; Wenzel, Juristische Grundprobleme, Berlin, 1920. 44 sk. lapok; Somló, Juristische Grundlehre, Leipzig, 1917. 107 sk., 513 sk., 519 sk. lapok; Concha, Politika, Budapest, 1895. 64 sk. lap; Zsögöd, Fejezetek, Budapest, 1900. II. 1235 sk. lapok; Hajnik, Egyetemes európai jogtörténet. Budapest, 1891. 74 sk., 304 sk., 311 sk. lapok; Frank, A Közigazság Törvénye Magyarhonban, Buda, 1845. I. 97 sk. lapok; Vécsey, Római jog, Budapest, 1893. 188 sk.; Schwarz, Uj Irányok a magánjogban, Budapest, 1911. 126 sk., 188 sk. lapok. A jogi személy magyarázata, Jogállam, 1906. 1, 21, 177, 399 lap; Parerga, Budapest, 1912., Magyary, Polgári Perjog, Budapest, 1913. 227 sk. lap. Kolosváry, Magyar Magánjog, Budapest, 1911. I. 173 sk. 88. Ereky, A magyar helyhatósági önkormányzat, Budapest, 1908. IV. Finkey, A magyar büntetőjog tankönyve, Budapest, 1914. 134, 148, 153; Angyal, Büntetőjogi reformok és az egyéni szabadság, Budapest (Concha Emlékkönyv) 1912. 4 sk. lapok. Tóth Károly, Polgári törvénykezési jog, Debrecen, 1923, 338 sk. lapok; Meszlény, A svájci polgári törvénykönyvről, Budapest, 1909, 111 sk., 128 sk., 139 sk. lapok; Teghze, Társadalom-, állam- és jogbölcselet, Debrecen, 1924, 182 sk. lapok. Szerző: Magyar magánjog, I., Debrecen, 1922, 123—191 lapok.

sem *mindenütt* van ez így. *Voltak*, manapság is *vannak* társadalmak, melyekben az emberek egy része nem alanya, hanem tárgya a magánjogi jogviszonyoknak, voltak s manapság is vannak társadalmak, melyekben a *rabszolgaság* intézménye elismert. Amidőn a Bsz. I. §. azt mondja, hogy „minden ember jogképes”, ezzel *tagadja* és *kizárja* a rabszolgaság intézményét.² De nemcsak ez van benne. Benne van emellett az is, hogy az emberek jogképessége *egyenlő*.³ Hogy minden ember *bármely* magánjogi jogviszonynak az alanyává válhat. Ez sem volt mindig így. A római jog világában csak az birt a jogképesség teljességével, aki szabad ember volt, aki római polgár volt s aki családapa volt.⁴ A germánoknál a középkorban míg csak egy élethivatást ismertek: a fegyverforgatást, csak a *fegyverképes* embert illette a teljes jogképesség.⁵ Később különböző volt a jogképesség a rendi állás, hivatás, vallás, a kor szerint.⁶ Manapság minden ember *bármely* magánjogi jogviszonynak válhat az alanyává.

Csakugyan: ebben a tételben, hogy „minden ember jogképes” kettő van, 1. hogy *akárki* válhat magánjogi jogviszonyok alanyává, 2. hogy *bármely* magánjogi jogviszonynak válhat akárki az alanyává, vagyis, hogy a jogképesség *egyenlő*, ennek *fokozatai* nincsenek.⁷

Mindezek *alaptételek*. És a jogképesség materiája nem is járna semmi különös *nehézséggel*, ha csak n. n. eszelekvőképes emberek (teljeskoru emberek) volnának a világon.⁸ A *nehézsé-*

² V. ö. Windscheid I. 191 lap a 6. jegyzetben: a rabszolgák: personam non habentes. Hölder 356 lap. Somló 516: „...möglich ist, daß besondere Kategorien von Menschen (z. B. die Sklaven) aus der Reihe der Rechts-subjecte durch irgend eine Rechtsordnung von vornherein ausgeschlossen werden.“ Frank I. 97: „Már bizonyos mértékű szabadsága minden embernek vagyon; és hazánkban ember soha jószág nem lehet, (omnis homo persona est, nec res)“; Szász-Schwarz, Parerga 409 lap: „a római rabszolga, bár nem jogalany, de kötelességi alany.“ Lehetőséges ez? Hisz ha valaki kötelességi alany, ugy szükségkép jogalany (jogosított alany is), hisz kötelesség nincsen jog nélkül s fordítva. Indokolás ad T. I. I. 8 lap; Szerző, Magánjog I. 171 lap 3. j. V. ö. O. 16. §. „Mindен ember...személynek tekintendő. Rabszolgaság ezen országokban meg nem engedtetik.“

³ A kezdetleges jogokban nem is az egyes ember, hanem a nemzetség, a törzs a jogalany. Később a család. Teghze 183 lap. V. ö. Indokolás ad T. I. I. 11. lap.

⁴ V. ö. Vécey 188 lap 67. §. „A jogi kéesség kisebbsége“ (capitis deminutio). Schwarz, Jogi személy 400 lap: „Nem úgy áll a dolog, hogy: minden jog, vagy egyik sem; hanem egész skálája képzelhető a kisebb-nagyobb jogképességeknek.“

⁵ Hajnik 74, Teghze 185 lap.

⁶ Hajnik 75, 304, 311, Frank I. 102.

⁷ V. ö. Binder 57 lap: „Die Persönlichkeit des Menschen kein absoluter, sondern nur ein relativer Begriff ist, der Mensch bald mehr, bald weniger Rechtsfähigkeit haben kann“. 61 lap: „Die Persönlichkeit als Machtbegriff ist keine konstante Größe.“ V. ö. 70 lap is.

⁸ Ez esetben vitán kívül állana a tétel, hogy minden ember (minden eszelekvőképes ember) jogképes.

get, az első nehézséget az u. n. *cselekvőképtelen emberek* kategóriája okozza.⁹ *Komoly dolog az*, — kérdezhetné valaki — hogy a jog a *ma született gyermeket*, kire mindjárt a születése napján reányílt a nagybátyjáról az örökség: tulajdonossá, zálogtartóvá, szolgalmi jogosulttá, eladóvá, vevővé, kölesöntadóvá, kölesöntvevővé teszi; *komoly dolog az*, hogy a jog a *ma született* gyermekre, mint tulajdonosra, zálogtartóra, szolgalmi jogosultra, eladóra, vevőre, kölesöntadóra, kölesöntvevőre *jogi kötelezettségeket ró*.¹⁰ Mert *jogi kötelezettségeket is ró reá*. A jogképesség ugyanis nem merül ki a *jogosultságokra* való képességben. Magában foglalja a *kötelezettségekre* való képességet is. Ugy, hogy az a tétel, hogy minden ember jogképes, azt teszi, hogy minden ember (akárki) képes arra, hogy magánjogi jogosultságnak és magánjogi kötelezettségnek, *bármely* magánjogi jogosultságnak és *bármely* magánjogi kötelezettségnek alanya lehessen. Tehát a *ma született gyermek is*, az *örült is*. Ez az első nehézség.¹¹

A második nehézséget az u. n. *jogi személyek* kategóriája okozza.¹² A jogi személyek *nem emberek*. És mégis van jogképességük. Bizonyos, hogy az a tétel, hogy „minden ember jogképes” nem foglalja magában azt a további tételt, hogy csak embernek van jogképessége. A Bsz. kifejezetten beszél a jogi személy jogképességéről. A 15. §. ugyanis ezt mondja: „A jogi személyek jogképessége kiterjed mindazokra a jogokra és kötelezettségekre, amelyek természetüknél fogva nem csupán az egyes emberéi lehetnek.” Ime: a jogi személy (az egyesület, az alapítvány, az intézet) jogok és kötelezettségek alanya lehet, pedig nem ember. Mint mondani szokták, merőben képzelt személy.

Ahhoz, hogy ezeket a nehézségeket *megfejthessük*: pontosan, már ahhoz, hogy a nehézségeket a maguk teljességében *megláthassuk*: a jogképesség fogalmának közelebbi vizsgálata szükséges.

⁹ V. ö. Hölder 111 lap: „Die doppelte rechtliche Bedeutung des Begriffs der Person.“ Szerző Magánjog I. 138 lap: 5. §. „A cselekvőképtelen ember esetje.“ 171 lap 6. §: „Cselekvési képtelenség esetében ki a jogalany?“, 191 lap 9. §.

¹⁰ V. ö. Hölder. 125 lap: „Sprechen wir von dinglichen Rechten, Forderungen und Schulden eines solchen, dem deren Wahrnehmung zurzeit nicht nur tatsächlich nicht möglich ist, sondern von Rechtswegen nicht zukommt, so meinen wir Rechtsverhältnisse, die private Berechtigungen und Verpflichtungen des bestimmten Menschen nicht sowohl sind, als vielmehr wären, wenn er nicht von deren Wahrnehmung ausgeschlossen wäre, und sein werden, wenn sein Ausschluss von dieser wegfällt.“ 127 lap: „ist klar, daß ein Kind oder ein Geisteskranker, dessen Willen das Recht ignoriert... durch das ihm zugeschriebene Forderung nichts zu fordern hat und durch die ihm zugeschriebene Verpflichtung, Verbindlichkeit oder Schuld zu nichts verpflichtet oder verbunden ist und nichts soll oder schuldet.“

¹¹ V. ö. Binder 55 lap sk. V. ö. Szerző: Magánjog I. 21 sk. lapok.

¹² V. ö. Szerző: Magánjog I. 181 lap. 7. §. „Jogi személyek.“ 191. lap 9. §. „A jogalanyiség... jogi személy esetén.“

II. A Bsz. 1. §-a így szól: „minden ember jogképes”.¹³ Az Indokolás (az első szöveghez készült Indokolás I. 11. lap) azt mondja, hogy *jogképeség* az embernek az a képessége, hogy jogok és kötelezettségek *alánya* lehet. Jogképeség: a jogi értelemben vett *személyiség*.¹⁴ Három technicus terminus áll ime előttünk: 1. jogképeség, 2. jogalanyiság, 3. személyiség. Így ez a szó, hogy *jogképeség*, arra felel: quoad posse, ez a szó, hogy *jogalanyiság*, arra felel: quoad esse, ez a szó, hogy *személyiség*, azt jelenti akiben a quoad posse megvan. Hozzáteszem, hogy a jogalanyiság szó is szokott a quoad posse értelmében vétetni. Szokták alatta azt érteni, hogy valaki jogviszony alanyává válhat s nem csupán azt, hogy máris alánya valaki valamely konkrét magánjogi jogviszonynak.¹⁵

1. Amikor jogalanyról szölok — akár a quoad posse, akár a quoad esse értelmében vegyem is — elsősorban azt kell pontosan megállapítanom, hogy *minek az alanyát keresem*. Ez a szó ugyanis, hogy „jog”, *két fogalmat takar*. Értjük alatta az u. n. *tárgyi jogot*, de értjük alatta az u. n. *alanyi jogot* is. Már most *melyiknek az alanyát keresem? A tárgyi jogét, vagy az*

¹³ A Bsz. 2. §. így szól: „Minden ember maga szerezhethet jogot és maga mentesítheti magát teher vagy kötelezettség alól.” Ez nyilván az u. n. cselekvési képesség paragrafusa. Csakugyan a §. további részében a korlátlan cselekvőképességről, a korlátolt cselekvőképességről s a cselekvő képtelenségről beszél. A §. 1. bekezdése (minden ember maga szerezhethet jogot s maga mentesítheti magát teher vagy kötelezettség alól) nyilván azt teszi, hogy minden embernek van u. n. cselekvési képessége és pedig minden magánjogi jogviszonyra, ha csak a további előfeltételek (kor stb.) megvannak. Vagyis, hogy u. n. képviseleti kényszer nincsen.

¹⁴ V. ö. Windscheid I. 191. lap a 6. jegyzetben: „Man versteht unter Person das mit der Fähigkeit, R.-subject zu sein, ausgestattete Individuum, unter Persönlichkeiten die Fähigkeiten, R.-subject zu sein, so daß also Persönlichkeiten gleich R.-fähigkeiten ist.“ 198 lap: „Der Mensch ist fähig, Subject von Rechten und Verbindlichkeiten, Rechtssubject zu sein, er ist rechtsfähig.“ V. ö. Magyary 227 lap A) „A perbeli jogképeség“; 229 lap B) „A perbeli cselekvőképesség.“ Tóth K. 338 lap: „A perképeség a törvény által adott azt a lehetőséget jelenti, melynél fogva valaki perviszony-alannya válhat.“ V. ö. 1911. I. 70. §. „Fél lehet az, aki a magánjog szerint jogképes.“

¹⁵ V. ö. Binder. 46 sk. lapok. Bierling I. 216 lap 6. „Subject von Rechtsansprüchen und Rechtspflichten ist immer nur, wer gerade diese Rechtsansprüche, oder diese Rechtspflichten, einem bestimmten positiven Rechte nach hat. Rechtsfähigkeit und Pflichtfähigkeit dagegen bezeichnen die nach einem bestimmten positiven Rechte allgemeinhin oder auch nur in bestimmter Beschränkung vorhandene bez. fingierte Fähigkeit Rechts- und Pflichtsubject zu sein oder zu werden.“ Somló 513 sk. §. 141. „Pflichtsubject, Rechtssubject, Person.“ Szokás a fölött vitázni, hogy jog-e a jogképeség vagy tény. Fel szokás ezt vetni a cselekvőképességről is. V. ö. Windscheid I. 277 lap, Unger, System II. 24. lap. Krainz System I. 275 lap. V. ö. Meszlény 139 lap: „Jog és cselekvőképesség nem pusztá jogosultság: jog is és egyuttal köteleesség is, olyformán, hogy akinek azt a törvény megadja, az arról le nem mondhat (St. 27. c.)“ Kolosváry B. azt mondja, hogy nem jog, hanem tulajdonság. (I. 174 lap.) V. ö. Indokolás ad T. I. I. 11 lap.

*alanyi jogét?*¹⁶ Bizonyára más lesz az eredmény, ha a tárgyi jog alanyát keresem, ismét más lesz az eredmény, ha az alanyi jog alanyát keresem. Tovább tagozódik a kérdés, ha tudom, hogy az *alanyi jog is kétféle*, hogy van u. n. tiszta alanyi jog és van u. n. sikeres alanyi jog. Más lesz az eredmény, ha az u. n. tiszta alanyi jog alanyát keresem s ismét más lesz az eredmény, ha az u. n. sikeres alanyi jog alanyát keresem.

a) *A tárgyi jogot*¹⁷ a törvénnyel szokták azonosítani. Azt szokták mondani, hogy a *tárgyi jog a törvény*. A törvényben foglalt jogszabály. Ez bizonyára nem pontos. Nem csupán a törvényben foglalt jogszabály része a tárgyi jognak. Része a *szokásjogi szabály* is. Ha törvényben található a jogszabály, úgy a társadalom, a nemzet jogérzete, jogi meggyőződése közvetve a törvényhozó szerv útján jutott kifejezésre, ha pedig szokásjogi a szabály, úgy a társadalom, a nemzet jogérzete, jogi meggyőződése közvetlenül jut benne kifejezésre. Akár úgy, akár így történt legyen is, a helyzet az, hogy a szabályban a társadalom, a nemzet jogérzete, jogi meggyőződése tükröződik. A társadalom, a nemzet az alanya, a teremtő alanya¹⁸ a szabálynak, a tárgyi jognak, mert a társadalom, a nemzet az, melyben a tárgyi jogban foglalt, absztraktumokra vonatkozó jogérzet, jogi meggyőződés él. És a szabályok — legyenek akár törvénybe foglaltak, akár a szokás által kiképzettek — *csak addig jogszabályok*, míg mögöttük áll a társadalom, a nemzet jogérzete, jogi meggyőződése. Ha soha sem volt mögöttük, úgy holt szabályok, ha valaha mögöttük volt, de már most nincs mögöttük, úgy kihalt szabályok, elavult tételek.

Ime, a *tárgyi jog alanya*:¹⁹ a társadalom, a nemzet, mert a társadalomban, a nemzetben él a tárgyi jogot kitevő jogérzet, jogi meggyőződés.²⁰

b) Az u. n. *tiszta alanyi jog* állapota az az állapot, amikor megszólalt a tárgyi jog valamely parancsa egy konkrét esetben, konkrét emberekhez.²¹ Pl. a Bs. 1083. §-a ezt mondja: „Aki pénzt... kölcsön kap... köteles... visszaszolgáltatni...“ Ha Péter egy millió koronát kölcsönadott Pálnak s itt a lejárat: megszólal Pálhoz a kölcsöntvevőhöz a tárgyi jog parancsa: *adós*

¹⁶ A második kérdés pedig léssen, hogy mit értek alany alatt. Hogy mi az valójában a mit keresek.

¹⁷ V. ö. Szerző: Magánjog I. 1. 1. §. „Tárgyi jog.“

¹⁸ Vagyis az, ki a jogot megteremtette, kiből a jog él. Ígyis mondhatom: cselekvő alany olyan valaki, kiből a jog mint cselekvés, mint belső, lelki működés, mint abstractumokra vonatkozó jogérzet él. Hogy t. i. most is éljen benne (a társadalomban, a nemzetben) a jogérzet, a jogi meggyőződés, most is, ne csak a szabály megalkotásakor: ez kell ahhoz, hogy a szabály csakugyan jogszabály legyen.

¹⁹ V. ö. Szerző: Magánjog I., 132. lap, XII.

²⁰ Alany alatt így nyilván u. n. cselekvő alanyt értek. Hogy mi az u. n. célalany, erről később!

²¹ V. ö. Szerző: Magánjog I., 131. lap, XI.

fiżess, megszólal Péterhez, a kölcsöntadóhoz a tárgyi jog parancsa: *vedd fel* a kellő helyen és kellő időben felkinált *szolgáztatást*. Mármost: amikor azt látom, hogy megszólalt a tárgyi jognak ez a két parancsa ehhez a két emberhez, akkor azt mondom: *itt a tiszta alanyi jog állapota*. Azért mondom, hogy *tiszta* alanyi jog, mert most nem tekintek arra, hogy van-e a parancsoknak *sikerök*. Nem tekintek arra, hogy megszólaltak-e ezek a parancsok *ezekben az emberekben* (Péterben és Pálban), mert ha erre is tekintek, úgy már az u. n. sikeres alanyi jog állapotát szemlélhetem. És: azért mondom, hogy *alanyi* jog, mert konkrét *alanyokra*, emberekre vonatkoztatom a jogot. Amikor ugyanis tárgyi jogról szólok, akkor a jogot konkrét alanyoktól elvonatkoztatom, mint *abstract szabályt tekintem*. Ugy képzelem, mintha tárgyként feküdne előttem pl. a törvénykönyvben, melyet olvashatok.²² *A tiszta alanyi jognak az alánya* nyilván ugyanaz, mint ami a tárgyi jognak az alánya, nevezetesen: a nemzet, a társadalom.²³ A különbség ugyanis a kettő között (a tiszta alanyi jog, meg a tárgyi jog között) csupán az, hogy egyik, — a tiszta alanyi jog ugyanis — konkrétumokra vonatkozó jogérzet, a másik, a tárgyi jog ugyanis, abstractumokra vonatkozó jogérzet. De mind a kettő jogérzet, mely a nemzetben a társadalomban él, melynek a nemzet, a társadalom az alánya.²⁴

c) Az u. n. sikeres alanyi jog — mint épp az imént láttuk — az az állapot, amikor immár nem csupán a nemzetben, a társadalomban él a konkrét esetre megszólalt jogparancs, hanem él a felekben is.²⁵ Amikor Pál, aki a pénzt kölcsönvette, érzi, tudja, hogy neki az egy millió koronát fizetni kell, akar is fizetni, — amikor Péter, az, aki a pénzt kölcsönadta, akarja a kellő helyen és kellő időben felkinált pénzt felvenni.²⁶ A tárgyi jognak a konkrét esetre megszólalt parancsa célt ért, életre kelt a felekben, kiváltotta a kölcsönszerződésen nyugvó magánjogi jogviszony²⁷

²² V. ö. Szerző: Magánjog I., 1. lap, sk.

²³ V. ö. Szerző: Magánjog I., 131. lap, 2. bek.

²⁴ Alany alatt nyilván itt is cselekvő alanyt értek. Azok az emberek, akikhez a tárgyi jog parancsa megszólalt: nem alanyai, hanem tárgyai az u. n. tiszta alanyi jognak, mert a jog mint cselekvés (mint abstractumokra vonatkozó jogérzet) reájuk vonatkozik. Hozzájuk van intézve a jogparancs. Adressátusoknak is szokás ezeket az embereket nevezni. Helyesen: a tiszta alanyi jog tárgya (adressátusa) csak az lehet, ki a sikeres alanyi jognak alanyává válhat — vagyis csupán cselekvőképes ember.

²⁵ V. ö. Szerző: Magánjog I., 125 lap; IV. alattiak. V. ö. 126 lap is.

²⁶ Binding azt mondja: „Das Eigentumsrecht ist kein Tundürfen, sondern ein Haben“ (II. 1. 130 lap). Ám a „Haben“ a „Tundürfen“ nélkül egészen üres. A „Tundürfen“ a prius, a „Haben“ a posterius. V. ö. Binder 34 sk. „Begriff des subjectiven Rechts.“

²⁷ Jogviszony ez csakugyan? A jog első parancsa által teremtett viszony? Igenis. Nemesak abban az esetben, ha további parancsokkal védve van pl. ha a kereshetőséggel védve van, akkor is, ha további parancsokkal védve nincs. A jus imperfectum is jus. A jognak különböző erősségi fokozatai vannak.

megvalósításához, sikeréhez szükséges akaratot, cselekvést. Mind a két félben. Ez az u. n. *sikerés alanyi jog állapota*. Nyilván azért „*sikerés*“, mert célt ért a tárgyi jog parancsa²⁸ és azért „*alanyi*“, mert alanyokra, emberekre vonatkoztatott. *Alanyai* a sikeres alanyi jog állapotának nyilván azok, kikben a concret esetre megszólalt jogparancsok életre keltek. A példában Péter és Pál. A *kölcsöntadó* és a *kölcsöntvevő*. Mert ők azok, akiknek a lelkében a concret esetre megszólalt jogparancsok életre keltek, kiknek akaratát, cselekvését kiváltották.²⁹ *Mind a három esetben*, akár a tárgyi jog, akár a tiszta alanyi jog, akár a sikeres alanyi jog alanyát kerestem: *cselekvő alanyt* tartottam szem előtt, azt, kiben a jogérzet, — majd az abstractumokra vonatkozó — mint a tárgyi jog esetén — majd a concretumokra vonatkozó, — mint a tiszta és a sikeres alanyi jog esetén — él, életre kel.³⁰

2. A továbbiakban már most csupán az u. n. sikeres alanyi jog alanyára lesziünk tekintettel. Erre szokás gondolni, mikor jogalanyról beszélünk. A jogviszony, a jogosultság, a kötelezettség alanyára.³¹

a) Ha azt mondom, hogy jogalany (a sikeres alanyi jog alanya) az az ember, kiben a concret jogparancs életre kél, kiben a jogviszonyban fekvő akarat és cselekvés kiforr, úgy bizonyos, hogy arra a kérdésre, hogy ki válhat jogalannyá, ki válhat az u. n. sikeres alanyi jog alanyává, más válasz nem lehetséges mint az, hogy jogalannyá, az u. n. sikeres alanyi jog alanyává csak olyan ember válhat, kiben megvan a képesség arra, hogy benne a jogparancs életre kél, hogy benne a jogviszonyban fekvő akarat, cselekvés kiforr.³² Ime így *nem minden ember* válhat

²⁸ A jog csak abban az esetben ér célt, ha valakiben sikeressé válik. A legideálisabb állapot bizonyára az, ha már első parancsa a jognak sikeressé válik. Ha egyetlen parancsa a jognak sem válik sikeressé, akkor a jog csődöt mondott.

²⁹ Schwarz ép ellenkezőleg: „...nem a fizikai ember, nem a természetrajzi homo sapiens az, akihez a vagyoni jog, a vagyoni kötelezettség vagy maga a vagyon fűződik; nem az ő akarata érvényesült a jogban, nem az ő akarata volt lekötve a kötelezettségben, nem az ő akarata tartotta össze a vagyont; ő valójában nem activ „alanya“ a jognak és vagyonnak, hanem a jogban nyújtott gondozásnak passiv tárgya.“ (Jogi személy 194 lap.) ...hát így van ez csakugyan?...

³⁰ V. ö. Hölder 133 lap: „Privatrechtssubject ist der Mensch als ein solcher, dem es zukommt, sein Leben durch eigene Tat zu gestalten, also als eine rechtlich selbständige Person.“

³¹ Alany alatt — ismétlem — cselekvő alanyt értek. Azt, kiben a jog, mint cselekvés, mint belső lelki működés él. Így teljesen összhangban vagyok az alanynak lélektani értelmével. A lélektanban is alany alatt cselekvő alanyt értenek.

³² V. ö. Hölder 115 lap: „Ist der Mensch eine Person in seiner Eigenschaft als Mensch, so kommt ihm Persönlichkeit in um so höherem Grade zu, je voller, kräftiger und gesunder sein specifisch menschliches oder geistiges Leben entwickelt ist.“ Mäskép Binding II. 1. 123 lap: „Rechts- und Pflichtfähigkeit einerseits und Handlungsfähigkeit andererseits sind

jogalannyá, a sikeres alanyi jog alanyává, hanem csak az, akiben megvan az értelmi erőknél az a sommája, amely a jogparancs felfogásához, a jogviszonyban való akaráshoz és cselekvéshez szükséges. Más szavakkal csak az u. n. cselekvőképes ember válhat így jogalannyá.³³ A jogképesség illetően való megállapításának mindenestre előnye az, hogy minden magánjogi jogviszonyra talál.³⁴ Talál azokra a magánjogi jogviszonyokra is, melyekben belső természetüknél fogva a jogosult és kötelezett alanyoknak maguknak kell cselekedniök. Hiába mondja a Bsz. 1. §., hogy „minden ember jogképes“, vagyis, hogy minden ember (akárki) válhat bármely magánjogi jogviszonynak az alanyává: ez nincsen így. A Bsz. világában sincsen így. A munkaszerződésen nyugvó jogviszonynak vagy a házasságkötésen nyugvó jogviszonynak nem válhat bárki alanyává, pl. a ma született gyermek nem.³⁵ Ugy, hogy a Bsz. 1. §. olyan tételt állít fel, mely magával a T.-el, a T. más rendelkezéseivel ellentétben áll. Igaz, hogy a munkaszerződésen nyugvó jogviszony alanyává, vagy a házasságkötésen nyugvó jogviszony alanyává nem azért válhat csupán a cselekvőképes ember, mert ebben van meg csupán a jogparancsok felfogásához, a jogviszonyban való akaráshoz és cselekvéshez való képesség, hanem azért, mert csak cselekvőképes (bizonyos életkort elért) ember képes a munkát végezni, csak bizonyos életkort elért ember képes a házassági kötelemeknek eleget tenni. A jogi cselekvési képesség adottsága, az egyéb alapokon nyugvó (fizikai, nemi) cselekvési képesség adottságát is tényleg eredményezi.

wesentlich verschiedene Begriffe von allergeringster Verwandtschaft...“ 130 lap, 28. jegyzet: „Die Substanz von Recht und Pflicht ist aber nie Privatwille, sondern allein Gemeinwille.“ Am az u. n. „Gemeinwille“ is csak emberekben és pedig csak cselekvőképes emberekben jelentkezhethet mint a jog előtt számbavehető állapot. V. ö. Schwarz, Jogi személy 24. lap: „Hogy a gyermekben, örültnben is megvan az akarat, „in potentia“, hogy a képviselő csak a gyermek, örült hiányos akarataát „kiegészíti“, vagy hogy a képviselő akarata „jogilag“ a „gyermek akaratának“ veendő, ezek frázisok, melyeknek nincs velejük.“ Csakugyan: a cselekvő alanyiságot ezekre is átvenni: csak fictioval lehet.

³³ V. ö. Hölder 116 lap: „Die Persönlichkeit des Kindes ist eine noch im Werden begriffene; die Persönlichkeit des Geisteskranken ist eine abnorme.“ 122 lap: „Mein Eigentum bedeutet, daß soweit ihr Schicksal vom menschlichen Willen abhängt, es nach dem Willen des Rechts abhängt von meinem Willen.“ 128 lap: „Der handlungsunfähige Mensch ist nicht Subject eigener, aber Object fremder rechtlicher Macht.“ 138 lap: „Existieren anstatt der nominellen Rechte und Verbindlichkeiten eines Geisteskranken, so lange er Geisteskrank ist, vielmehr amtliche Rechte und Verbindlichkeiten seines gesetzlichen Vertreters.“ Teghze Gyula „Szerves társadalom-tani elméletek és az állam személyiségének teoriája“ Budapest, 1900. 1. lap: „A személyiség kifejezés öntudatos értelemmel és akarattal bíró lényt jelent, ki jogokkal és kötelességekkel felruházva a jogrendszerekben mint jogalany, a jogban is szerepet vivő fél, mint „személy“ jelentkezik.“

³⁴ V. ö. Szerző, Magánjog I., 123. lap, 3.

³⁵ V. ö. Szerző, Magánjog I., 142. lap, IV.

Ugyhogy csakugyan: aki azt mondja, hogy csak a cselekvőképes ember jogképes, az ezzel olyan constructiót adott, mely minden magánjogi jogviszonyra talál, aki ellenben azt mondja, mint a Bsz., hogy minden ember jogképes, ezzel olyan constructiót adott, mely nem talál minden magánjogi jogviszonyra.³⁶ Hogy ez csakugyan így van: élesen áll előttünk, ha a tételt áttesszük a közjog világába, oda, hol a jogviszonyok mind olyanok, hogy azokban az alanyoknak magoknak kell cselekedniök.³⁷ A közjog világában senki sem gondol arra, hogy azt mondja, hogy minden ember jogképes, hogy minden ember válhat bármely közjogi viszony alanyává, pl., hogy minden ember válhat a választói jog alanyává. A *legszélsőbb* állásponton levők is korhatárhoz kötik a választói jogot. Általános választói jogot oly értelemben, hogy az *minden* embert illessen, senki nem kíván, de hiába is kívánná, a ma született gyermek választói jogát *maga* nem gyakorolhatná. A közjogok pedig *más* által nem gyakorolhatók.³⁸ Csak személyesen.

b) Továbbá: aki azt mondja, hogy csak a cselekvőképes ember jogképes: ezzel olyan constructiót adott, mely talál a jogviszonynak mind a két oldalára.³⁹ Talál nem csupán a jogosultsági oldalra, hanem talál a kötelezettségi oldalra is.⁴⁰ Amikor jogképességről szólnak, első sorban a jogviszony jogosultsági

³⁶ Sőt — ha — mint jelen fejtegetésekben jogalany alatt cselekvő alanyt értek: nem talál egyetlen magánjogi jogviszonyra sem. Egyetlen magánjogi jogviszonyra sem mondhatom, hogy minden ember — a ma született gyermek is lehet cselekvő alanya. Majd látni fogjuk, hogy a Bsz. 1. §. az esetben sem talál minden magánjogi jogviszonyra, ha jogalany alatt célalanyt értek. Nem talál nevezetesen azokra a magánjogi jogviszonyokra, melyekben a jogviszonyokban állónak magának kell cselekedni. Nem talál pl. a munkaszerződésen vagy a házasságkötésen nyugvó magánjogi viszonyokra. A Bsz. 1. §. alól, ha jogképesség alatt cselekvőképességet, jogalanyiság alatt cselekvőalanyiságot értek: kisodrónak a cselekvőképtelenek, ha pedig jogalanyiság alatt célalanyiságot értek, kisodrónak azok a jogviszonyok, melyeknek célalanyuk csak cselekvőképes ember lehet. A nehézséget nyilván a cselekvőképtelenek okozzák. A cselekvőképtelenek egyetlen magánjogi viszonyban sem lehetnek cselekvő alanyai, célalanyai sem lehetnek azoknak a magánjogi viszonyoknak, melyeknél a célalanyiság cselekvő alanyisággal kapcsolatos.

³⁷ Majd látni fogjuk, hogy a közjogi jogviszonynak a köz, az állam u. n. célalánya, az egyes emberek u. n. cselekvő alanyai.

³⁸ V. ö. Teghze 190 lap: „Más szempontok döntők az alanyiság kérdése tekintetében, hol az akarat az irányadó, mint a közjogban és büntetőjogban és mások ott, hol a cél fontos, mint a magánjogban.“ V. ö. 191. lap is.

³⁹ V. ö. Szerző, Magánjog I., 123. lap, 1.

⁴⁰ V. ö. Windscheid I. 194. lap: „Das im Vorstehenden über das Subject der Rechte Gesagte gilt in entsprechender Weise auch für das Subject der dem Recht gegenüberstehenden Verbindlichkeiten.“ Bierling I. 202. lap 1. Hölder 134. lap: „Daß der Mensch Privatrechtssubject ist als eine selbständige Person. gilt auch von seiner Eigenschaft als Subject privater Verbindlichkeiten.“ Somló 513. lap: „Bestehen die Adressaten entweder aus Pflichtsubjecten, oder aus Rechtssubjecten.“

oldalára szoktunk gondolni, arra, hogy jogosult alany, tulajdonos, zálogtartó, szolgalmi jogosult, hitelező lehet valaki s csak másodsorban szoktunk gondolni, vagy egyáltalán nem szoktunk gondolni a kötelezettségi oldalra. Pedig ha jogképességről szólnunk, úgy a jogviszonynak mind a két oldalára kell gondolnunk: úgy a jogosultsági, mint a kötelezettségi oldalra, úgy arra, hogy ki lehet jogosult alany, mint arra, hogy ki lehet kötelezett alany.

Kötelezett alannya, (mint cselekvő alannya) csakugyan *csupán cselekvőképes ember* tehető. A jognak a parancsa, a tárgyi jognak, a törvénynek a parancsa *csak olyan emberhez* szólhat, kiben megvan a képesség arra, hogy a parancsot felfogja és aszerint cselekedjék.⁴¹ A ma született gyermekhez, az örülthöz a jogparancs hiába beszél.⁴² Es ha csupán gyermekek, ha csupán örültek volnának a világon, úgy nem is a jog tartana rendet közöttük, aminthogy az állatok világában sem a jog parancsa tart rendet, hanem a korbács.⁴³

De jogosult alannya (mint cselekvő alannya) is csupán *cselekvőképes ember* válhat.⁴⁴ Jogosult alannya, a sikeres alanyi jog alanyává azáltal válik ugyanis valaki, hogy életre kel benne az adóshoz intézett jogparancs, pl. az, hogy adós fizess, továbbá, hogy életre kel benne a közvetlenül hozzá intézett jogparancs, pl. az, hogy vedd fel a kellő helyen és kellő időben felkínált szolgáltatást. Vagyis: jogosult alannya is csak *cselekvőképes ember* válhat, nemcsak azért, mert a jogosultsági helyzet is a tárgyi jog egy parancsának a felfogása által keletkezett lelki állapot, melyre csak *cselekvőképes ember* képes, hanem azért is, mert a

⁴¹ Hátha azt vetné ellen valaki, hogy hiszen a jogosultság az ő létében független attól, hogy a jogparancs olyan emberhez van-e intézve, aki azt felfogni képes, aminthogy független attól is, hogy az, akihez intézve van — ha a felfogására képes — felfogta-e csakugyan. Hogy az u. n. ignorantia juris senkit sem mentesít. Bizonyára. A jogosultság azonban mégsem független attól, hogy a jogparancs kihez van intézve, hogy az, akihez intézve van, felfogta-e? Bizonyos, hogy van jogosultságom akkor is, ha a jog első parancsa engedelmességre nem talál. De épenily bizonyos az is, hogy nincsen jogosultságom, pontosan, hogy sikertelen a jogosultságom, ha a jognak egyetlen parancsa sem talál engedelmességre. Hyeakor a jelenség a tiszta alanyi jog állapotában megreked. Látszik, hogy az u. n. sikeres alanyi jog constructiojára szükség van. A sikeres alanyi jog állapotában ér célt a jog.

⁴² A gyermekekhez beszél az O. 144. §. „a gyermekek szüleiknek tisztelettel és engedelmességgel tartoznak.“ V. ö. 145. §. és V. ö. 1877:XX. 10. §. 2. „a szülők és a gyám iránt tartozó engedelmesség.“ V. ö. Meszlény 128 sk. lapok. V. ö. Szerző, Magánjog I., 142 lap.

⁴³ V. ö. Zitelmann I., 47. lap, 8. j. „Kann daran kein Zweifel sein, daß der Befehl des Gesetzes an den Willensunfähigen nicht gerecht, oder doch nicht wahrer Befehl an ihn selbst sein kann.“ „Der scheinbare Befehl an den Willensunfähigen ist zunächst ein Befehl an die willensfähige Person, die einem anderweiten Rechtsbefehl gemäss verpflichtet ist, in Vertretung des Willensunfähigen zu handeln.“

⁴⁴ V. ö. Szerző, Magánjog I., 191 sk. lapok.

jogosult alany kötelezett alany is és pedig mindenkor. Már pedig kötelezett alany (mint cselekvő alany) csakugyan csupán cselekvőképes ember lehet.

c) Ime annak a constructionnak, mely azt mondja, hogy csak a cselekvőképes ember jogképes, kétségkívül megvan az az előnye, hogy minden magánjogi jogviszonyra talál,⁴⁵ megvan az az előnye, hogy a magánjogi jogviszonyoknak mind a két oldalára, úgy az adósi, mint a hitelezői oldalra talál, azonban felveti azt a kérdést, hogy mi lesz e mellett a constructio mellett a cselekvőképtelen emberekkel, mi lesz az u. n. jogi személyekkel.⁴⁶

A cselekvőképtelen ember és a jogi személy adta helyzetek megfejtéséhez a jogalanyiság fogalmának további, közelebbi vizsgálata szükséges.

3. Közelebről kell vizsgálnunk, hogy miféle vonatkozás a jogalanyiság.⁴⁷ Mert kétségtelen, hogy a jogalanyiság vonatkozás. Valami nem önmagában, hanem épen a joggal való valamegyes vonatkozásban jogalany.⁴⁸

Igy szólnék: a jogalanyiság kétféle: cselekvő alanyiság és célalanyiság.⁴⁹

⁴⁵ Hacsak valamely jogviszony betöltéséhez valamely különleges qualificatio nem szükséges. Hogy pl. a szerzetesek jogképessége — bár ők cselekvőképes emberek — megszorított (gondoljunk pl. arra, hogy a szerzetesek törvényes öröklés címén csak egytizedét kaphatják örökrészükrék) ez merőben tételes rendelkezés eredménye, minek semmi elvi jelentősége nincsen.

⁴⁶ V. ö. Szerző, Magánjog I., 123 lap. 2.

⁴⁷ Somló 518 lap 2. j.: „Rechtssubject sein heist soviel, wie in einer bestimmten Beziehung stehen.“ V. ö. Szerző, Magánjog I., 123 lap. II.

⁴⁸ V. ö. Binder 49 lap: „...muß das Rechtssubject selbst eine Relation sein... Rechtssubject sein heist in der durch die Rechtsordnung gegebenen Beziehung stehen, die wir ein subjectives Recht nennen.“ V. ö. 53 lap is.

⁴⁹ V. ö. Hölder, Vorwort VII. V. ö. 129 lap: a cselekvőképes ember: „eine selbständige Person“, a cselekvőképtelen ember: „eine unselbständige Person.“ „Die unselbständige Person ist im engeren und eigentlichen Sinne des Wortes keine Person. Sie hat rechtlich keine aktive, oder wirkliche Persönlichkeit.“ 130 lap: „Wie die rechtliche Persönlichkeit des Menschen eine doppelte Bedeutung hat, so sprechen wir auch von Rechten und Verbindlichkeiten desselben in doppelten Sinne. Als unselbständige Person hat er Rechte gegen andere Menschen im Sinne der für ihn bestehenden Aussicht oder Anwartschaft auf die ihm durch jene geschuldete Lebensförderung und Pflichten gegen andere Menschen als ein ihnen untertan Object ihrer Gewalt.“ V. ö. 342 lap is: „Ist eine wirkliche Person nur der Mensch, und zwar theils eine selbständige, theils eine unselbständige...“ V. ö. Binder 40 lap: „Die Zerlegbarkeit des Rechtssubjectsbegriffs bedingt die Zerlegbarkeit des Rechts, oder richtiger, sie ist es. Und umgekehrt.“ V. ö. 69 lap is: „Wo die Herrschaft dem zusteht, um dessen Willen sie besteht.“ Majd a célt, majd az érdeket, majd az akaratot (objectiv vagy subjectiv értelemben) jelölik alanyul, majd a jogviszonyt magát osztják ketté (Schuld és Haftung), hogy a jogalanyiság adta helyzeteket megfejtsek. V. ö. Teghze 187 lap „célelmélet“, „akaratelmélet.“

a) A cselekvő alanyiség⁵⁰ fogalmának a megállapításához kiindulok abból, hogy az u. n. sikeres alanyi jog állapota — melynek alanyát ugyanis most éppen keressük — mint láttuk, az az állapot, amikor megszólalt a tárgyi jog konkrét parancsa a felekben, pl. a kölcsöntadóban s kölcsöntvevőben, s a kölcsöntvevőben kiváltotta a fizetési akaratot, a kölcsöntadóban pedig kiváltotta a fizetés felvételére irányuló akaratot. A *kölcsöntvevő* merthogy megszólalt hozzá a jogparancs, adós fizess, tudja, hogy neki fizetni kell, akar is fizetni; a *kölcsöntadó*, merthogy megszólalt hozzá a jogparancs, vedd fel a szolgáltatást, tudja, hogy neki a szolgáltatást fel kell vennie, akarja is a szolgáltatás felvételét.⁵¹ Ezeknek az akaratoknak a kiforrását, a másirányú érdekképzeteknek az elfojtásával idézi elő a tárgyi jog parancsa. Előidézi bizonyára azzal is, hogy a nem fizetés, s illetve a fizetés fel nem vételének az esetére további jogparancsokat, u. n. *sanc-tiokat* tart készen, melyekkel az engedetlenkedőre sujt. Bizonyára gazdasági okok is közreműködnek abban, hogy ezek az akaratok adott esetben kiforrnak. Az a lelki állapot, amikor ezek az akaratok a felekben csakugyan kiforrtak, csakugyan megvannak: a sikeres alanyi jog állapota. Azok az emberek, kikben ez a lelki állapot, kikben ezek az akaratok, ezek a belső, lelki cselekvőségek kiforrottak: a sikeres alanyi jog alanyai. Ime:⁵² a sikeres alanyi jog alanya, más szóval: bizonyos lelki állapotnak, akaratnak, belső, lelki cselekvésnek az alanya, az az ember, kiben ez a lelki állapot, ez az akarat, ez a belső, lelki cselekvőség kiforr.⁵³ Így *összhangzásban vagyunk* az alanynak *lélektani értelmével* is. Lélektani értelemben is alany = cselekvő alany, az az ember, kitől a cselekvés éppen ered.⁵⁴ Az, amire a cselekvés vonatkozik:

⁵⁰ V. ö. Windscheid I., 191 lap, 6. jegyzet, 193 lap-8. jegyzet. V. ö. Somló 515 sk. lapok. V. ö. 516 lap 2. jegyzet. V. ö. Concha 65 lap „cselekvő alanyiség“, „öntudatos és tevékeny alany...“ V. ö. Schwarz. Jogi személy 22 lap: „A rendelkezés: akaratelhatározás. Ide ember kell.“ V. ö. 23 lap: „az ember mindig csak képviselő.“ 187 lap: „a gyermek, az örült semmire sincs kötelezve.“

⁵¹ Bizonyára megtörténhet, hogy bár beállott az u. n. sikeres alanyi jog állapota, mégsem ér célt a jog, mert pl. az adósnak nincsen fedezete.

⁵² V. ö. Szerző, Magánjog I., 126 sk. lapok.

⁵³ Nem jó kitégítani az alany fogalmát s azt mondani: alany mindaz, amiből valami ered, származik. Így az alanyfogalom az ok fogalmával azonos. V. ö. Szerző, Magánjog I., 125. lap V és 2. jegyzet. Nem az ok, hanem a cél fogalmával szokás az alany fogalmát egynek venni. Még tágabb volna, ha valaki azt mondaná: alany az, amiben valami benne van. V. ö. Windscheid I. 191 lap az 5. jegyzet végén. V. ö. Teghze 182 sk. lapok; „Alany az, ki bizonyos szempontból jelentőséggel bír, ki tényezőként lép ftl. Jogalany tehát az, kit a jog, mint factort tekintetbe vesz, kit önállónak tekint, kinek tehát a jogéletben szerepet szán.“

⁵⁴ V. ö. Kornis Gyula, A lelki élet, Budapest 1917, 52 lap: „Minden lelki jelenségben három mozzanat különböztethető meg: valami, ami valaki (az én) előtt megjelenik (tárgy); valaki, aki előtt valami meg-

tárgy. Így van ez a jog világában is. (Mely hiszen nem más, mint a lélektannak egyik ága.) A tárgyfogalomnál is. A jogtárgy (a sikeres alanyi jog tárgya) az, amire a jog mint cselekvés vonatkozik. A jog mint cselekvés, mint belső, lelki működés tartja össze a kettőt: az alanyt, meg a tárgyat. Ez a jelenség egészen a tartalma.⁵⁵

b) *A célalanyiség* fogalmának⁵⁶ megállapításához abból indulunk ki, hogy a jognak a célja nem csupán cselekvőképes emberek. A jog nem csupán azért van, hogy a cselekvőképes emberek már meglévő vagy jövődő életszükségleteinek betöltését biztosítsa. A jognak a célja cselekvőképtelen emberek is,⁵⁷ gyermekek is, kikből hiszen cselekvőképes emberek lesznek, kiknek meglévő és jövődő életszükségletei, betöltésükben szintén, már most biztosítandók. De nem veheti le a kezét a jog a magukkal tehetetlen aggastyánokról sem, az elmebetegekről sem. Sőt ezek fokozott védelemre szorulnának. Azután: vannak célok, melyek csak úgy valósulhatnak, ha alanyiságot nyernek.⁵⁸

jelenik (alany); s az a tény, hogy az alany előtt valami megjelenik.“ Bizonyára nem minden belső, lelki működés alany: jogalany. Jogalany = jogérzetalany. Lehet beszélni a vallási, az erkölcsi érzet alanyáról. V. ö. Szerző, Magánjog I., 125 lap 3. jegyzet, 126 lap 2. jegyzet. Ha a jogérzet nyomán kiváltott cselekvés érdekében, célon, akaratlanul jelölöm meg a cselekvő alanyt: ígyis mondhatom: cselekvő alany: érdek, cél, akaratlanul. V. ö. Windscheid I., 186 lap: „... bestehen Rechte dadurch, daß die Rechtsordnung für einen von ihr erlassenen oder zu erlassenden Befehl den Willen einer Person als maßgebend erklärt hat. Die Person, deren Wille als maßgebend erklärt ist, ist das Subject des Rechts.“

⁵⁵ V. ö. Szerző, Magánjog I., 124 lap IV. és 4. jegyzet. Van felfogás, hogy el kell vetni a tárgyfogalmat. Nem volna helyes elvetni az alanyfogalmat? Nem. Ezekre szükség van. Van olyan felfogás is, hogy bizonyos esetekben szemléltethetők a jogviszonyok mint alanytalanok. V. ö. Windscheid I., 186 sk. lap: „Subjectlosigkeit des Rechts.“ V. ö. Schwarz Uj irányok 567 lap. Szerző, Magánjog I., 187 sk. lapok: „Alanytalan jogok.“

⁵⁶ Brinz volt az, ki a cél fogalmának a jelentőségére a figyelmet először felhívta. V. ö. Hölder, 123 lap: „Ob das Privatrecht dem Wohle des Berichtigten oder anderer dient, ob insbesondere solche Rechte, die namentlich die Befriedigung wirtschaftlicher Bedürfnisse ermöglichen, der Befriedigung eigener oder fremder wirtschaftlicher Bedürfnisse dienen, hängt ab vom Willen des Berechtigten.“ V. ö. Somló 510 lap sk. V. ö. Teghze 187 lap b) A cél elmélet. V. ö. Schwarz. Uj irányok, 557 sk. lapok. V. ö. Jogi személy 17, 19. Mondhatnám azt is, hogy „érdekalanyiség.“ A minthogy cselekvőalanyiség helyett mondhatnám azt, hogy „akarat-alanyiség.“

⁵⁷ V. ö. Hölder, 129 lap: „Das Leben des Handlungsunfähigen ist ein solches, in dessen Dienst anstatt seines eigenen für das Recht nicht existierenden Willens der Wille seines Vertreters steht.“

⁵⁸ „ha alanyiságot nyernek“ ilyenkor nem a cél az alany? Ilyenkor is a célt personifikálok s így mondom alanynak, hogy legyen valami realitással bíró (a persona) a képzetemben előttem, melyhez a jogviszonyokat odakapcsolom. A cél ugyanis realitással nem bíró valami. Az alany fogalmának pedig csak úgy van értelme, ha realitással bíró valami, melyhez a jogviszonyokat, mint merő fogalmi constructiókat odakapcsolhatjuk. Ha az

Ezért teremti a jog az u. n. jogi személyeket. Az egyesületet, az alapítványt, az intézetet.⁵⁹ Ezeknek cselekvő alanyiságuk nincsen,⁶⁰ de van u. n. célalanyiságuk.⁶¹ „Célalanyiságuk“... hiszen a cél maga az alany,⁶² vehetné ellen valaki. Nem. Alany az ember, kit a tárgyi jog, mint a jogviszonyok központját — mint minden magánjogi jogviszony központját — elismer, kinek javára az egyes tárgyi célok megvalósultát akarja. Mert tudja, hogy az ember azt, ami benne van, csakis úgy tudja kifejezni, ha alanyisága elismertetik.⁶³ És: alany az u. n. jogi személyek, kiknek javára a tárgyi jog ugyanezeket akarja.⁶⁴ Teszi ezt is azért, hogy az ember azt, ami benne van, kifejthesse.⁶⁵ Tehát: nem az egyes jogviszonyok célja: a jogviszonyok alanya. A tárgyi jog elismer egyes célokat, melyekre jogviszonyokat enged létesíteni. Ilyen cél pl. a dolog békés birtoka. Erre engedi létesíteni a tulajdont. A tulajdon alanya nem: a tulajdon célja. Nem jó azt mondani, hogy minden jogviszony alanya az általa bizto-

alany is merő fogalmi constructio: úgy nem nyertünk vele semmit. Ime: a fizikai személy (az ember) képzetét visszük át a jogi személyre s nem fordítva (mint Szász—Schwarz) a jogi személy képzetét a fizikai személyre, az emberre, mondván: az alany mindenkor a cél.

⁵⁹ V. ö. Windscheid, 190 lap az 5. jegyzetben. Különösen az alapítványnál nem könnyű megmondani, mikor áll előttünk külön alany. Külön alany akkor van, ha külön cél van. V. ö. Zsögöd, Fejezetek I., 119 lap. V. ö. I., 116 lap „personifikált célalany.“ Schwarz Jogi személy 101 sk. lapok, 109 sk.

⁶⁰ Gierke szerint cselekvőalanyiságuk is van. V. ö. Teghze 187 lap 16. a) Az akaratemlélet.

⁶¹ V. ö. Hölder, 340 lap: „... ist die juristische Person weder eine selbständige Person, wie der Mensch als Subject rechtswirksamer Betätigung seines Willens, noch eine unselbständige, wie der Mensch als Object rechtlicher ihm um seiner selbstwillen zuteil werdender Fürsorge. Sie ist ein Rechtsverhältnis, und zwar teils ein Amtsverhältnis, teils ein Gemeinschaftsverhältnis.“

⁶² ...a tárgyi jog által elismert és alanyisággal felruházott cél... melyet, mint célt (mint öncélt) a tárgyi jog elismert, melynek javára az egyes, a jog által elismert concret célok is vannak. Hogy a jogi személy nem öncél, az bizonyos. A jogi személy eszköz az emberek javára. De az ember sem öncél, hanem eszköz magasabb célok javára. V. ö. Somló 516 lap: „Person im ethischen Sinne auch wieder — so bei Kant — Selbstzweck, d. i. „etwas, das nicht bloß als Mittel gebraucht werden darf.“ V. ö. Szerző, Magánjog I., 186 lap, 2. jegyzet.

⁶³ V. ö. Hölder, 308 lap: „Der Zweck existiert nicht ohne die Menschen, deren Zweck er ist. Jeder einzelne Zweck eines Menschen ist selbst wieder ein Mittel zum letzten Zwecke der Förderung seines Lebens.“ 309 lap: „Als ein von Rechts wegen im Dienste meiner Bedürfnisse stehendes ist mein Privatvermögen ein solches, für dessen Verwendung mein Wille Maßgebend ist.“

⁶⁴ V. ö. Schwarz Jogi személy 400 lap: „hogy miféle jogokat teszünk hozzáférhetőkké egy-egy célnak, attól függ, hogy e célnak az állam felfogása szerint mily jogokra van szüksége.“ Csak ha azt mondom: a jogi személy = cél = personifikált cél — mondhatom: a cél maga az alany. De akkor is csak a jogi személyre. Az emberre csak az esetben mondhatom ezt, ha így szólok: az ember is personifikált cél, personifikált célocomplexum.

⁶⁵ V. ö. Concha 64 lap: „Az egván az emberi élet alapeleme.“

sított cél. Sem az objectiv, a tárgyi jog által kitűzött, még csak in abstracto szemlélt, sem a subjectiv, valakiben már életre kelt, már in concreto szemlélt célok, mint a jogviszonyok alanyai meg nem jelölhetők.⁶⁶ Hátha azt mondaná valaki, hogy a jogviszony alanya az, kiben ezek a célok épen élnek. Ezzel az u. n. cselekvő alanyiság fogalmát adta. A jogviszonyok cselekvő alanyaiban élnek ugyanis épen ezek a célok.

Amikor *cselekvő* alanyról szólok, azt kérdezem: kikben él a jog. Amikor célalanyról szólok, azt kérdezem: kikért van a jog.⁶⁷ Amikor cselekvő alanyiságról szólok: a jogot az ő működésében, functionálásában tekintem s azokat mondom alanyoknak, akikben működik, functionál a jog; amikor célalanyról szólok, azokat mondom alanyoknak, akikért, akiknek javára akiknek érdekében a jog működik,⁶⁸ akik gyűjtőmedencéi lehetnek a jog által biztosított eredményeknek.⁶⁹ Nemcsak azok, kik ezt tényleg felélni képesek. És nemcsak addig, amíg felélni képesek. Ezért nem jó azt mondani, hogy jogalanyiság = szük-

⁶⁶ V. ö. Schwarz Jogi személy 186: „A., jogositva van azt jelenti: az A-hoz a jogrend által fűzött cél javára szolgál ez a jog.“ Nen könnyű megmondani, hogy Szász—Schwarz amikor a célt teszi jogalanyá: milyen értelemben veszi a célt. Vajjon a tárgyi jog által a jogviszonyok középpontjául kitűzött célt érti-e. vagy pedig az egyes jogviszonyok konkrét célját. A most közölt idézet utóbbira látszik mutatni. V. ö. Szerző, Magánjog I., 135 lap, I. hogy a felekben kiváltott subjectiv cél sem lehet jogalany; V. ö. 137. lap, II.: hogy az objectiv cél sem jelölhető meg alanyul. V. ö. 178. lap III. is. V. ö. 137. lap 1. jegyzet is „Ha a kitűzőre tekintek, úgy az objectiv érdek is subjectiv. Az által, hogy az egyes felismeri, reánézve is subjectivvá válik . . .“ 2. jegyzet is: „Az objectiv cél azzal, hogy felismerik, a jogviszony tartalcává lesz. A célkitűzés az állam részéről a jogalkotás, az alkalmas célfelismerők (alanyok) kijelölése szintén jogalkotás, a kitűzött célok felismerése az alanyok által: jogviszony megteremtése. Tehát: jogalany: nem a felismert cél, helyesen jogalany a célfelismerő.“

⁶⁷ „Die rechtliche Macht, die ich um meiner selbst willen habe, beruht namentlich auf der rechtlichen Bedeutung meiner Persönlichkeit und ihrer Betätigung. Die rechtliche Macht, die ich um anderer als der Objecte meiner Fürsorge willen habe, beruht nicht auf einer Betätigung ihrer Persönlichkeit.“ Hölder 311 lap. V. ö. Binding II., 124 lap: „Die Trennung der Handlungsfähigkeit vom Begriffe des Rechtssubjects ermöglicht dem Gesetze erst, den Hilfsbedürftigsten aller Menschen, den Kindern, den Wahnsinnigen, die Rechtshilfe zu leisten . . .“ Binder 41 lap: „Die Frage, was in dem Menschen geschützt werden soll, und die andere, wie der Mensch geschützt werden soll . . .“ V. ö. Ereky IV. „Kielégítendő szükségletek, mint célok felkutatása nélkül semmiféle jogszabályt és semmiféle jogintézményt teljesen és tökéletesen meg nem ismerhetünk.“

⁶⁸ Hátha így folytatná valaki: kinek akaratát, cselekvését a képviselt épen kiképezi. Így nem csupán a célt, érdeket, hanem az akaratot, a cselekvést is áttem a képviselthez. V. ö. Windscheid I. 188 lap, 1. V. ö. 189 lap 5. jegyzet. V. ö. Somló 513 sk. lapok. Majd a fizikai személyről vett fogalom vitetik át a jogi személyre, majd fordítva. V. ö. Szerző, Magánjog I., 123 lap, 2. j.

⁶⁹ V. ö. Schwarz, Jogi személy 22 lap: „A rendelkezés: akarat-elhatározás. Ide ember kell. Hasznát látni valami jognak: arra nemcsak ember, hanem állat vagy egyéb dolog is képes.“

ségletalanyiség.⁷⁰ A jogalanyiség a szükséglettől, a jelen s jövő szükségletek lététől és mértékétől független.⁷¹

Ezek alapján már most így különböztetnék: van teljes alanyiség és van csonka alanyiség.⁷² Teljes alanyiség = cselekvő + célalanyiség, csonka alanyiség csak az egyik a kettő közül.⁷³ A cselekvőképes embernek teljes alanyiséga van, mert cselekvőalany is, meg célalany is. A cselekvőképtelen embernek, pl. a ma született gyermeknek csonka alanyiséga van, mert csak célalanyiséga van, cselekvőalanyiséga nincsen. Az atyai hatalmat gyakorló atyának is csonka alanyiséga van, mert van cselekvő alanyiséga, de mint ilyennek, nincsen célalanyiséga, célalanyiséga ugyanis ilyenkor az általa képviselt gyermeknek van. A jogi személynek viszont csak célalanyiséga van. Cselekvőalanyiséga nincsen. A cselekvőalanyiség köre nyilván szűkebb, a célalanyiség köre nyilván tágabb.⁷⁴

⁷⁰ V. ö. Schwarz, Jogi személy 400: „hogy miféle jogokat teszünk hozzáférhetőkké egy-egy célnak attól függ, hogy e célnak az állam felfogása szerint mily jogokra van szüksége.“ Itt a cél, mint a tárgyi jog által a jogviszonyok középpontjául kitűzött cél áll előttem. V. ö. Szerző, Magánjog I. 175, 176, 177 2. j. 185. 192, 194, 4. j.

⁷¹ V. ö. Hölder 356 lap: „...habe ich meine Privatrechte nicht als Mittel zum Zwecke eines bestimmten Gebrauches, sondern als Mittel meiner beliebigen Willensbetätigung.“

⁷² V. ö. Szerző, Magánjog I., 194. lap, 4. jegyzet.

⁷³ Hozzáteszem: hogy a jog fogalmának (hogy t. i. a jog belső lelki cselekvőség) csupán a cselekvőalanyiség fogalma felel meg. A cselekvőalany bent fekszik a jogviszonyban. A célalany kívül fekszik a jogviszonyon. A cselekvőalanyiség a jog fogalmának, belső természetének megfelelő, a célalanyiség célszerűségi okokból konstruált fogalom, hogy legyen mihez a jogviszonyokat odakapcsolni. Olyanforma, mint a ruhafogas, melyre a jogviszonyokat reáaggatjuk. Az a tertius, kinek javára a jogviszony működik. (V. ö. in favorem tertii jogviszonyok.) És ha már célszerűségi okokból meg kell konstruálnunk a jogviszonyokat egybetartó alany fogalmát, jobb ilyenül a corporalis léttel bíró embert megjelölnünk s hozzá, mint corporalis léttel bíró jelenséghez kapcsolni a jogviszonyokat, mintsem a tárgyi jog által kitűzött célhoz, mint merő fogalmi constructiohoz kapcsolni azokat. A jogviszonyokkal való elbánást megkönnyíti ugyanis az, ha corporalis jelenséghez s nem merő fogalmi constructiohoz vannak kapcsolva. És: márcsak ugyanezen okból is jobb az ember alanyiségának a képzetét vinni át a jogi személyek tanába s a jogi személyt, mint personificált célt szemléltetni (ide-utal a „személy“ elnevezés is) mint fordítva: a jogi személy alanyiségának a képzetét vinni át az emberre, az embert kilöknü a jogviszonyokból s a célt (a tárgyi jog által a jogviszonyok középpontjául elismert célt) szemléltetni, mint jogalanyt. Az utóbbi elmélet oda visz, hogy az embernek a világon semmije sincs. Minden az ember által képviselt és gondozott célé! Hogy az ember (a cselekvőképes ember) az egész életét, mint ennek a rajta kívül fekvő tárgyi célnak a képviselője, a gondozója éli le. A döntő érv azonban az, hogy a jog az emberért van. A jog azért van, hogy az emberi életszükségletek betölthetését biztosítja. Ezért van a jog akkoris, ha elsődlegesen jogi személyt szolgál. Másodlagosan akkor is embert szolgál.

⁷⁴ V. ö. Binder 40 lap: „Das subjective Recht ist rechtliche Macht um des Interessenschutzes willen... Es kommt vor, daß diese Macht dem zusteht, dessen Interessen geschützt werden sollen... Es kommt aber auch vor, daß diese Macht einem andern zusteht.“

4. Ugy hogy ha valaki a kérdést így tenné fel: ki válhat jogalannyá?⁷⁵ széttagolnám a kérdést s először azt kérdezném, ki válhat cselekvőalannyá, másodszer azt kérdezném, ki válhat célalannyá.

a) Cselekvőalannyá csak az az ember válhat, ki a jogparancsok felfogására, a jogparancsok szerint való cselekvésre képes, kinek ehhez a kellő értelmi ereje, értelmi képessége megvan.⁷⁶ Ezek az u. n. cselekvőképes emberek. Az u. n. cselekvőképes emberek világában éli le a jog a maga életét. Igaz, a cselekvőképes ember is juthat abba az állapotba, hogy momentán cselekvőképtelen, pl. ha lázbeteg vagy ha holtrészeg. Vagy amikor aluszik.⁷⁷ Am ahhoz, hogy a jogviszonyok leéljék a

⁷⁵ V. ö. Binder 54 lap: „Rechtsfähig ist, was seiner Beschaffenheit nach in solchen Beziehungen stehen kann, die wir subjektive Rechte nennen...“

⁷⁶ V. ö. Merkel *Kriminalistische Abhandlungen*. Leipzig, 1867 I., 42 sk. lapok. Binding II., 1. 117 sk. lapok. Hölder, 111 sk. Hold von Ferneck II., 1. sk. lapok. Eltzbacher, 41 lap. Windscheid I., 186 sk. lapokon azt mondja, hogy jogalany az ember, mert csak az embernek van akarata. Az volna a következetes, ha azt mondaná, hogy jogalannyá csak az az ember válhat, a kinek jogilag beszámítható akarata van. Epen az ellenkezőjét mondja, azt, hogy jogalany az is lehet, kinek nincs akarata, Bierling szerint (I., 201. sk. lapok) jogviszony alanya csak az lehet, ki a jogi normákat felismerni képes. Valóságos jogalanyisága csak annak van, ki szellemi erejének teljes birtokában van. Gyermekek, örültek stb. jogalanyokul képzeltetnek, jogalanyokul képzeltetnek. Ime: ha valaki nem veszi fel a célalanyiség fogalmát, úgy fictioval kénytelen élni. V. ö. Bierling, 211 lap. 216 lap, 220 sk. lapok. Hold von Ferneck kiemeli, hogy a jog parancsait olyanokhoz, kik a parancs felfogására nem képesek: nem intézheti, azt mondja: minden jogviszony emberek közötti vonatkozás. V. ö. Somló, 522 lap az 5. jegyzetben. Wenzel felveti, hogy szólhat-e a jogparancs be nem számítható emberekhez s azt mondja, hogy a parancs követésének az előfeltétele az akaratképeség (44. lap. V. ö. 46. lap is). Törvényes parancsok — ugymond — mindig csak alkalmas adressatusokhoz vannak intézve. (52. lap.) V. ö. Zsögöd, *Fejezetek II.*, 1236 lap: „a csecsemő gyermekhez a törvénynek ép oly kevés a szava, mint a paripához.“ Ugyanigy 849. lap b). V. ö. Schwarz, *Uj Irányok* 189 sk.; „Kötelessége csak annak lehet, akinek a jogrend valamit parancsol, gyermeknek, örültek pedig ésszerűen a jogrend semmit sem parancsolhat.“ (190. lap.) „Itt csak két mód kínálkozott — ugymond — (190—191. lap), vagy ki kellett mutatni, hogy a normák be nem számítható alanynak is szólnak, vagy pedig, hogy a kötelesség a be nem számítható alany esetében más valamit jelent, mint a beszámítható alany esetében.“ Van egy harmadik megoldási lehetőség is: a célalany fogalmával operálni. V. ö. 192. lap. V. ö. Schwarz, *Jogi személy* 18. lap. V. ö. 414: szólhat-e a jogparancs összemélynek? V. ö. 420: „parancs és tilalom csak épeszü és ép-akaratu embernek szól.“ V. ö. Meszlény I., 129. lap. V. ö. Szerző. *Magánjog I.* 139 lap sk., 21 lap sk. V. ö. I. 133 lap 2. j. V. ö. 123 lan II.

⁷⁷ V. ö. Hölder. 134 sk. lapok: „Die ruhende Persönlichkeiten.“ Az ember álomban létének ideje nem árt a jogviszonyok megvalósulásának. A negatív magatartásra szóló jogparancsok éjnek idejére is szólnak, de ezek álomban is betölthetők, sőt betöltésük akkor a legbiztosabb, a pozitív magatartásra szóló jogparancsok pedig rendszerint nem szólnak éjnek idejére. Ha éjnek idejére szólnak (örvallási parancs), ugy ébren kell lenni!

maguk életét, nem kell a jogosult, a kötelezett alanyok állandó teljes lelki felkészültsége. Amikor a merő *passiv* magatartás elég a kötelezettségi oldalon, amikor ezzel a kötelezettség teljesítve van, mint pl. az u. n. abszolút jogviszonyok esetén; és illetve, amikor valamely külön magatartás nem kell a jogosultsági oldalon, amikor erre irányuló külön magatartás nélkül a mindenki által tanúsított *passiv* (negatív) magatartások máris felvannak véve, mint ugyancsak az u. n. abszolút jogviszonyok esetén:⁷⁸ úgy a cselekvőképtelenség tényleges állapota nem árt a jogviszony betöltésének, sőt ezt egyenesen biztosítja, ha ugyanis olyan, hogy az ellenkező pozitív magatartást kizárja. Amikor pozitív magatartás kell a kötelezettségi vagy a jogosultsági oldalon, akkor a jogviszony betöltéséhez lelki felkészültség szükséges. Ha ez nincs meg, úgy a jogviszony nem tölthető be. Nem élheti le a maga életét.⁷⁹

Eddigi fejtegetéseinknek az eredménye az, hogy cselekvő alanná csak az olyan ember válhat, kinek a jogparancsok felfogására kellő értelmi ereje van.

Pontosan véve: a jogparancsok nem hatnak az emberre: az emberi test egészére. Hatnak az ember *szellemi, értelmi erejére*. És amikor azt mondom: hogy cselekvő alany az értelmes ember s nem azt, hogy cselekvő alany az ember értelme: az egész mondtam a rész helyett. Tettem ezt nyilván azért, hogy

V. ö. Hölder, 139 lap: „Ein abnormer Zustand ist für das Recht — der Schlaf; denn das Recht gilt dem Menschen als einem Subjecte des Wollens und Handelns, das er im Schlaf nicht ist.“ V. ö. Szerző, Magánjog I., 172 lap, 4. jegyzet. Az aztán bizonyos, hogy az alvó ember cselekvő alanyisága merő fictio. Az alvó emberek nem a tilalmi parancsok hatása alatt nem lopnak. Az is, hogy az alvó tulajdonos felveszi a negatív magatartásokat: merő fictio. V. ö. Hölder, 137 lap: „Der Schlafende hat Persönlichkeit nur als ein solcher, der aus dem Schlafe erwachen wird... Persönlichkeit hat der Schlafende nicht actu, sondern nur potentia... wogegen er im Sinne des Rechts auch während des Schlafes, zwar nicht eine selbständige, aber eine unselbständige Person ist.“

⁷⁸ Mint pl. az u. n. abszolút személyi jogok esetén, pl. az élet védelmére rendelt abszolút jog esetén. A tulajdon esetén a dolog birtoklásával vétetik fel a mindenki által tanúsított negatív magatartás. A dolog birtoklásához lelki felkészültség állapota kell? Nem kell. Azzal, hogy elalszom: a dolgok nem esnek ki a birtokomból.

⁷⁹ V. ö. Hölder 135 lap: „Durch die tatsächliche Unmöglichkeit der Betätigung meiner Persönlichkeiten ist für die Zeit derselben meine Wahrnehmung meiner Rechte und Pflichten ebenso ausgeschlossen wie durch meine Geschäftsunfähigkeit.“ V. ö. 136 lap is: „Man spricht auch von ruhenden Berechtigungen und Verpflichtungen...“ Más az, hogy a cselekvési képesség kritériumai u. n. formális kritériumok, hogy a cselekvési képesség megvan oly esetben is, ha az értelmi erőknél az a sommjaja, melyet a jog általában feltételez in concreto nincs meg, ha ugyanis egyáltalán van jogilag beszámítható akarat. V. ö. Szerző, Magánjog I., 165. lap, sk. Bizonyos az is, hogy az u. n. sikeres alanyi jog állapota, melyben ugyanis a jogviszony betöltéséhez a teljes lelki felkészültség állapota szükséges: pillanatnyi létü. V. ö. Szerző. Magánjog I., 62 lap. IV.

külső, látható valóságához kapcsoljam a cselekvő alanyiságot.⁸⁰ Bizonyos másrészt az is, hogy *abszolút én nincsen*. Az ember nem önmagában, hanem környezetével, a reá ható *okokkal, erőkkkel együtt cselekvő alany*. Nem ezeket az *emberre ható erőket*,⁸¹ *okokat* (melyek közül *csak egy a tárgyi jog parancsa*), mondjuk alanynak, hanem az embert, kiből ezek az erők, ezek az okok, az akaratot, a cselekvést kiváltják. Bizonyára téves volna, ha valaki majd a ható erők complexumát, majd a cselekvő embert mondaná alanynak, aszerint, hogy majd azoknak, majd ennek van a *nagyobb része* az akarat, a cselekvés kiforrasztásában, így ugyanis esetenként mást és mást kellene alanyul megjelölni.

A *közjogi jogviszonyok* alanyául, *cselekvő* alanyául, szintén az egyes embert kell megjelölni, *s nem az államot*, mint az egyesre ható *erők komplexumát*.⁸² Az állam tagjaiban, *szerveiben él, akar, cselekszik*.⁸³

Íme: pontosan véve: az ember, a cselekvőképés, az értelmes ember: *alzata, substratuma* az alanyiságnak, a cselekvő alanyiságnak. A *közvetlen (közelebbi) alany*: az ember értelme, a *közvetett (távolabbi) alany*: azok az okok, melyek az emberre hatnak s benne az akaratot, a cselekvést kiforrasztják.⁸⁴

b) Célalannyá mindaz lehet, *amit a jog, a tárgyi jog ilyenül elismer*. Nem csupán a cselekvőképés ember.⁸⁵ A cselekvőképés-telen is.⁸⁶ A ma született gyermek is. A méhmagzat is. A non-

⁸⁰ V. ö. Szerző, Magánjog I., 135. A jog nem dolgozik a végsőig vitt egységekkel. Legkisebb tárgyegegsége a dolog s nem a dolognak fizikailag vagy kémiaiilag megállapítható legkisebb részecskéje. Legkisebb időegysége a nap (a dies) s nem a perc vagy a másodpercek. Legkisebb alanyegysége az ember s nem az ember értelme, értelmi ereje, ennek alapjául szolgáló szervezeti része.

⁸¹ Ha az emberre ható erőket, okokat mondanók alanynak, úgy azt is mondhatnánk, hogy a tárgyi jog alanya az u. n. sikeres alanyi jognak, mert íme a tárgyi jog parancsa egyik oka az alanyi jog sikeressé válásának.

⁸² Azt, kiből a cselekvés kiforr s nem azokat az okokat, melyek az akaratra hatnak s így a cselekvést kiforralják. Amikor az államot jelöljük meg alanyul, mint célalanyt tekintjük. Ugyanis a közjognak a célja első rendben a köz, a közérdek, a magánjognak a célja első rendben magánérdek, mindkettőnek (közjognak, magánjognak egyaránt) cselekvő alanya egyes cselekvőképés emberek. Minthogy a közjogi viszonyoknak közvetlen célja az állam, közvetett célja az egyes, a magánjogi jogviszonyoknak fordítva: közvetlen célja az egyes, közvetett célja a köz, az állam: ez alapból mondhatom azt is, hogy van közvetlen s közvetett célalanyiság.

⁸³ A magánjog világában a cselekvő alanyok majd célalanyok is egyszerként, majd nem azok. A közjog világában soha sem célalanyok a cselekvő alanyok. A közjog világában csupa képviselő van.

⁸⁴ Alzata, substratuma az ember az alanyiságnak, a cselekvő alanyiságnak, mert benne él az értelem, mely közvetlenül cselekszik, s mert reája hatnak az okok, melyek a cselekvést kiforrasztják.

⁸⁵ A jog a maga életét a cselekvőképés emberek világában éli le. De nem csupán cselekvőképés emberek javára való. V. ö. Szerző, Magánjog I., 180 lap, 3. jegyzet.

⁸⁶ „Ein Mensch, der als Subject rechtswirksamem Willers nur dadurch gilt, daß der Wille seines Vertreters als der seinige gilt, hat

dum conceptus is. Nem csupán az élő ember. A már meghalt is.⁸⁷ Nem csupán ember, u. n. jogi személy is.⁸⁸ Mint az egyesület, az alapítvány, az intézet. Mindaz, amit mint a jog célját a tárgyi jog elismer. Pontosan mindaz: amit a tárgyi jog elismer olyanul, hogy a jogviszonyok által biztosított eredmények javára szolgáljanak. A tárgyi jog által a jogviszonyok *közppontjául* elismert célok. Fogalmilag semmi akadálya nem volna annak, hogy a *dolgok* is elismertessenek a tárgyi jog által célalanyokul. Ha a ma született gyermek, az örült, a nondum conceptus elismerhető célalanyul, ugy a *dolog* is elismerhető ilyenül.⁸⁹ És ha a tárgyi jog azt látná, hogy erre az emberi életcélok jobb betölthetése okából szükség van, nevezetesen, ha azt látná, hogy a jogi személy kategóriája az eféle esetek ellátására nem elégséges: ezt meg is tehetné. A jognak ugyanis a végső célja az emberi életcélok betölthetésének a biztosítása.

Ezért ismeri el minden ember célalanyiságát, ezért ruházza fel célalanyisággal a méhmagzatot, a nondum conceptust, mint *közvetlen* célalanyokat, ezért ruházza fel alanyisággal (célalanyisággal) a közt, az államot, általán az u. n. jogi személyeket, ezért ruházhatná fel minden nehézség nélkül célalanyisággal (*közvetett* célalanyisággal) a dolgokat. Közvetlen célalanyok ilyenkor is az emberek volnának. De a dolgoknak célalanyokul való

keinen anderen rechtswirksamen Willen als den Willen seines Vertreters, durch den sich nicht seine Persönlichkeit, sondern dessen Persönlichkeit als eine die seinige ersetzende betätigt.“ (Hölder 129. lap.)

⁸⁷ V. ö. Schwarz. Jogi személy 83. lap. b) V. ö. 86. lap is. Teghze 190. lap (27).

⁸⁸ A jogi személyre szokás azt mondani, hogy képzelt személy. V. ö. Windscheid I., 192. lap, 7. és 8. jegyzet. V. ö. 219. lap IV.: „Die juristische Person.“ Ha mint célalanyt tekintem, nem képzelt, hanem valóságos személy (alany), ha mint cselekvő alanyt tekintem, csakugyan képzelt személy. De mint cselekvő alanyt tekintve csak a cselekvőképes ember nem képzelt személy, minden más személy képzelt személy. A gyermek is, az örült is. Cselekvő alanyiságuk ugyanis ezeknek sincsen. V. ö. Windscheid I., 189. lap, 2.: „Eine solche künstlich geschaffene Person wird juristische Person genannt, im Gegensatze des Menschen, welcher von der Natur mit Persönlichkeit begabt ist.“ Van olyan felfogás is, hogy a jogi személy, mint cselekvő alany is valóságos, melynek saját öntudata, saját akarata van. Ez a Gierke féle felfogás. V. ö. Hölder, 42 lap sk.: „Die Theorie Gierkes.“ V. ö. Schwarz, Jogi személy 413 sk. lapok. V. ö. Meszlény 123—124. lapok. V. ö. Windscheid I., 191. lap, 6. jegyzetben: „Die s. g. juristischen Personen sind persönlich gedachte Nichtpersonen.“ Hogy az ember is „jogi személy“: — V. ö. Windscheid, I., 191. lap, 6. jegyzet. V. ö. 8. jegyzet is: csakugyan képzelt személy a jogi személy. V. ö. 230. lap, 1. a. jegyzet. Bierling szerint a jogi személy egészen képzelt személy, a gyermek, az örült félig képzelt személy. (220—221. lap.) V. ö. Wenzel, 53. lap: van: materialis adressatus, van formalis adressatus. A formalis adressatus: figura.

⁸⁹ V. ö. Binding, II., 1., 123. lap: „Es steht . . . gar nichts im Wege, nicht nur handlungsunfähige Menschen, sondern auch Nicht-Menschen als Rechts- und Pflichtsubjecte anzuerkennen.“

megjelölésére nincsen szükség, mert a vonatkozó esetek a jogi személy kategóriájával jól megfejthetők.⁹⁰

Ime: az ember a célalany s nem azok az egyes célok, melyeket az egyes jogviszonyok szolgálnak, melyekért az egyes jogviszonyok vannak. Ha valaki azt mondja, hogy azok az egyes célok az alanyok, melyeket az egyes jogviszonyok szolgálnak, melyekért az egyes jogviszonyok vannak: ezzel *pulverizálta* az alanyiságot, azt mondta, hogy minden jogviszonynak külön-külön alanya van, az a cél épen, melyet a jogviszony szolgál, melyért a jogviszony van, tekintsem ezt a célt akár objective, a tárgyi jog által kitűzöttten, akár subjective, valakiben életre kelten. Így nincs, ami a jogviszonyokat egybefogja. Pedig az alany fogalmát épen azért visszük be a jogba, hogy legyen ami a jogviszonyokat egybefogja. Azok az egyes célok ugyanis, melyeket az egyes jogviszonyok szolgálnak, melyekért az egyes jogviszonyok vannak: az emberek és az u. n. jogi személyek javára ismertettek el a tárgyi jog által. Az ember s a jogi személyek azok a jelenségek, melyekhez ezek az egyes célokat szolgáló jogviszonyok épen kapcsolvák, az ember s a jogi személyek a központjai — alanyai — ezeknek az egyes célokat szolgáló jogviszonyoknak, mert ezek az egyes célok, az emberek, a jogi személyek javára, érdekében vannak. Így is mondhatom: az ember és a jogi személyek *lehető célkomplexumok*,⁹² olyan jelen-

⁹⁰ Az állatok javára ime, jogot construálni, ennek nem volna fogalmi akadálya. Ám a jogot emberek alkotják, emberek javára. Ha állatot, növényt vagy épen valamely szervesetlen dolgot ismerne el valamely jogrendszer alanyul, úgy olyant ismerne el, mely a jog által biztosított eredményeket nem képes felvenni, felszívni. Ám ez nem volna akadálya az alanyul való elismerésnek. Akárhány ember (cselekvőképes ember) van, ki a jog által biztosított eredményeket — gazdasági eredményeket — felvenni, felszívni, felhasználni nem képes. Becker egész könyvet irt arról, hogy az állat is lehet jogalany. Az állatok jogalanyiságára v. ö. Hölder 337. lap: ... „bedeutet die Behandlung eines Dinges, das kein Mensch ist, als einer Person die Behandlung eines bestimmten Gebietes menschlichen Lebens wie wenn es das Lebensgebiet eines von den wirklich lebenden Menschen verschiedenen Menschen wäre, der in denselben Beziehungen zu ihnen steht, wie sie zu einander.“ Schwarz, Jogi személy, 16. lap, 20., 22. lap. V. ö. Szászy-Schwarz Parerga, 398. lap, hol is azt mondja, hogy a velencei Márkus-téri galamboknak alanyi joguk volna az etetésre, ha az egyes galamboknak külön-külön kinevezett képviselőjük volna, ki ellenőrizné, hogy a város a közkölségen való etetési rendeletet betartja-e s szükség esetén az etetésre keresetet indíthatna. Ez hogy tehát csak azért nincs ezeknek a galamboknak alanyi joguk, mert a városi hatóság az, mely ebben hivatalból eljár. V. ö. Teghze 189. lap: „Az állatok jogalanyisága.“ V. ö. Szerző, Magánjog I., 140. lap.

⁹² Fogalmilag annak sem volna akadálya, hogy az embernek, vagy a jogi személynek célalanyisága multiplicáltatnék, hogy egy embernek annyi célalanyisága ismertetnék el, a hány fő életcélja van. V. ö. Hölder, 334. lap. V. ö. 335. lap: „Daß eine Person behandelt wird, wie wenn sie eine Mehrheit von Personen wäre, kommt überall da vor, wo ein mehrfaches Gebit ihres Lebens so unterschieden wird, daß zwischen dem einen und dem anderen Gebiete Beziehungen derselben Art als existent

ségek, melyekhez az egyes célokat szolgáló jogviszonyok — mint központhoz — kapcsolódhatnak.⁹³

* Kérdés, hogy mikor azt mondom, hogy az ember, a jogi személy a célalany, mert az ember, a jogi személy javára, érdekében van a jog, vannak az egyes jogviszonyok: nem csupán a jogosultsági oldalon jelöltem meg az alanyt? Nem. Megjelöltem a kötelezettségi oldal alanyát, célalanyát is. A kötelezettség is „javára“, „érdekében“ van a kötelezettnek. Nemesak akkor, ha ellenérték melletti, akkor is, ha ellenérték nélküli. Ugyanis ilyenkor is van, ha nem is vagyoni, hanem másféle, u. n. ethikai ellenérték,— gondoljunk az u. n. ingyen lekötelezések eseteire.⁹⁴

III. Ha már most ezeket a megállapításokat alkalmazzuk a Bsz. világára, találjuk a következőket: a Bsz. 1. §-a így szól: „minden ember jogképes“; ez így értendő: „minden ember célalany“. Minden embert elismer a tárgyi jog olyanul hogy javára jogviszonyok keletkezzenek. A jog áldásaiból, a célalanyiság adta kedvező helyzetből senki sincs kizárva. De bizonyára nem érthető ez a rendelkezés úgy, hogy minden ember cselekvő alany. Mert hiszen a ma született gyermeknek, az örültnek cse-

gelten, wie zwischen verschiedenen Personen.“ V. ö. Schwarz, Jogi személy 5. lap; a peculium esetje, — a különböző érdekeket szolgáló különböző vagyonok, 9 sk. lapok, — az önmagunk iránt való kötelezések esetje 25 sk. lapok. Ma egy embernek csak egy célalanyisága van. De nagy különbség, ha azt mondjuk, hogy lehet több is s ha ismét azt mondjuk, hogy minden egyes jogviszonynak alánya az a cél, amit a jogviszony szolgál (akár mint objectiv, akár mint subjectiv). Ezzel azt mondtuk, hogy minden jogviszonynak külön alánya van: a hány a jogviszony: annyi a jogalany. Manapság is szokás mondani, hogy plures sustinet personas. Pl. hogy van magánjogi s van közjogi alanyisága valakinek. Am: a magánjogi alanyiság célalanyiság (esetleg cselekvő alanyiság is), a közjogi alanyiság csak cselekvő alanyiság, sohasem célalanyiság is, a közjogi jogviszonyoknak ugyanis mindig a köz, az állam a célalánya.

⁹³ Ime a célfogalommal kétféle értelemben operálunk, 1. A tárgyi jog által a jogviszonyok középpontjául — alanyául — elismert célok. Ilyenek az emberek s a jogi személyek. 2. A tárgyi jog által az egyes jogviszonyok számára elismert célok. Ilyen pl. a dolog békés birtoka, melyet biztosít a tulajdoni jogviszony. Ezek ezerfélék. Annnyifélék, a hány jogilag biztosítható és biztosítandó életcél van. Ezek az utóbbi célok, mint a tárgyi jog által kitűzötték: objectívek, mint valaki által felismertek: subjectívek. Ezek az utóbbi célok, (akár objective, akár subjective veszem is őket) a jogviszony fogalmába beletartoznak. A jogviszonyban fekvő akarat motívumai ugyanis (in abstracto vagy in concreto). Holott a jogviszonyok középpontjául (alanyául) elismert célok a jogviszony fogalmán egészen kívül esnek. Technikai segédeszközök, melyekhez a jogviszonyokat, mint középponthoz kapcsoljuk, minthogy a jogviszonyok épen e célok javára működnek. Ha egy jogviszonyt a maga működésében nézük: ezek a célok rajta kívül fekszenek. Világos ez az esetben: ha ezek a célok jogi személyek, vagy cselekvőképtelen emberek.

⁹⁴ Hölder másképp: „Besteht meine rechtliche Macht als private um meinetwillen, so bestehen meine rechtlichen Verbindlichkeiten stets um anderer Menschen willen.“ (314. lap.) V. ö. Teghze, 187: „Eredmények.“ V. ö. 188. lap is. Továbbá: ha jogosult alanná válhat valaki: szükségkép köteletség alanná is válhat, mert jogosultság nincsen köteletség nélkül.

lekvő alanyisága csakugyan nincsen. Fokozott mértékben áll ez, ha a §, második mondatát veszem, mely így szól: „jogképes a méhmagzat is arra az esetre, ha élve születik“⁹⁵ A méhmagzat a jogviszonyok cselekvő alanyául csakugyan nem szemlélhető, célalánya azonban a jogviszonyoknak a méhmagzat lehet.

Igy fogandó fel a Bsz. 15. §-a is, mely így szól: „A jogi személy jogképessége kiterjed mindazokra a jogokra és köteleességekre, amelyek természetüknél fogva nem csupán az egyes emberéi lehetnek“⁹⁶ A jogi személy jogképessége alatt a jogi személy célalanyisága értendő. A rendelkezés érdemi része nyilván az, hogy a jogi személy javára nem keletkezhetnek olyan jogviszonyok, melyek természetüknél fogva csupán egyes emberek javára valók, mint pl. a családi jogviszonyok.

A kérdés még csak az, hogy — meglátván, hogy más a célalanyiság és más a cselekvő alanyiság — a magánjogi jogviszonyokat kihez kapcsoljuk: a célalanyhoz-e vagy pedig a cselekvő alanyhoz.⁹⁷ A jogviszonyokat ugyanis, bár merő lelki jelenségek s realitásuk nincsen s illetve csak annyi, mint a lelki jelenségeknek általában: reális léttel bírónak szoktuk elképzelni s az u. n. alanyokhoz szoktuk odakapcsolni, hogy így a merő fogalmi constructioknak reális létet adjunk s ezzel a velök való elbánást megkönnyítsük. Ezért szokás pl. azt is mondani, hogy a jogviszony az elődről az utódra „átszáll“⁹⁸ Az is, hogy

⁹⁵ V. ö. Föelöadmány I., 28. lap. V. ö. Bsz. 1522. §. 3. „Az örökhagyó halálakor meglevő méhmagzatot... úgy kell tekinteni, mintha már az örökhagyó halálakor életben lett volna.“ V. ö. T. I. 1095. §. 3. V. ö. indokolás ad Bsz. 11. „a méhmagzat feltétele, praesumptiv jogalany.“ V. ö. Schwarz, Jogi személy 81. sk. lapok. ad T. I. 1998. §.

⁹⁶ „csupán egyes emberéi lehetnek“, a tulajdon tanába fullasztja az egész magánjogot.

⁹⁷ Kit tegyünk a jogviszonyok középpontjává? Ki legyen a jogviszonyok összetartója, ki legyen a jogviszonyok hordozója (Träger des Rechtes). V. ö. Windscheid I., 189. lap, 2: „Dieser Auffassung — az alany nélküli jogok ugyanis — widerstrebt aber ein natürliches, auf den tiefen Zuge zur Persönlichkeit, welcher durch die Menschennatur hindurchgeht, beruhendes Gefühl. Dasselbe sucht auch hier für die Rechte ein tragendes Subject und findet dasselbe in einer künstlich, durch Gedankenoperation, geschaffenen, einer vorgestellten Person“. V. ö. U. o. 5. jegyzetet is 1. alatt, 2. alatt. V. ö. 193 lap, 8. j. V. ö. Hold von Ferneck, Rechtswidrigkeit I., 148. lap: „Rechtssubject sein heisst sonach, als Träger eines objectiven abstracten Durchschnittsinteresses dadurch in unmittelbarer Weise geschützt sein, daß der zur Verletzung des Interesses Disponierte durch ein Motiv abgehalten wird, welches, wenn man sämtliche Fälle überblickt, die pflichtwidrige Bethätigung regelmässig hintanholt.“ V. ö. Binder, 47. lap: „Man stellt sich das Rechtssubject als eine Person vor, die das Recht trägt, in den Händen hält, anderen entzieht...“ V. ö. Somló. 521 sk.: a jogi személy tk. rövidítés, együttartója jogoknak és köteleességeknek, a jogi személy mellőzése átlöki a jelenséget a közjog világába. V. ö. 515. lap 1. jegyzet.

⁹⁸ V. ö. Schwarz, Jogi személy 10: „érdekek hordozója“. 19: „mely célt ismer el a jog egy-egy közkör középpontjául“: ez merőben tételes kérdés. (20. lap.) Törvényi vagyoncélok: az egyes ember szükségleteinek összessége, mint célegység. Vagyonjogok ember bármi céljai számára sze-

a magánjogi jogviszonyokat kihez kapcsoljuk, a cselekvő alanyhoz-e, vagy a célalanyhoz: azon fordul, melyik constructio mellett tudunk a jelenségekkel könnyebben elbánni.⁹⁹ A lényeg az, hogy akár oda, akár ide kapcsoljuk, tudjuk, hogy *mit értünk e művelet alatt*.¹⁰⁰

Ha azt mondom, hogy a magánjogi jogviszonyokat az u. n. célalanyhoz kapcsolom, vagyis ha az u. n. célalanyokat jelölöm meg — a mindennapi szóhasználat számára (mert hisz csak erről van szó) — mint jogosult s mint kötelezett alanyokat:¹⁰¹ úgy teljes összhangzásban vagyok a mai tételes jogok álláspontjával,¹⁰² úgy bátran mondhatom, hogy „minden ember jogképes“, minden ember képes arra, hogy jogviszonynak, — bármely magánjogi jogviszonynak alanya — akár jogosult, akár kötelezett alanya legyen. Minden ember. A ma született gyermek is, az örült is.¹⁰³ Így bátran mondhatom, hogy a jogi személy jogképes, vagyis, hogy magánjogi jogviszonyoknak

reghetők. (21. lap). V. ö. 23. lap is: a jogok nem azért az enyéim, mert rendelkezem velük, hanem azért, mert hasznomra vannak. A jog nem emberhez, hanem célhoz fűződik. A mi emberhez fűződik, az nem jog, hanem annak gyakorlása. Más a jogilletőség, más a joggyakorlás. V. ö. 400. lap is: az egy-egy cél javára fennálló jogok összesége az illető cél jogköre. V. ö. Tóth K. 338. lap: érdekkör középpontja a perképesség. V. ö. Szerző, Magánjog I., 130. lap 1. jegyzet, 176. lap 2. jegyzet, 194. lap 1. jegyzet.

⁹⁹ V. ö. Szász—Schwarz Parerga 394. lap: a joghatás lélekállapotok abstractioja. V. ö. Szerző, Magánjog I., 126. lap 1. jegyzet. Kolosváry B. I. 10. lap: a jog belső lelki szabadság. V. ö. Windscheid I., 189. lap: „Auf diesem Wege — a jogi személy felállításával ugyanis — wird zugleich ein Bedürfnis der juristischen Technik befriedigt...“ V. ö. Hölder, 340. lap. V. ö. Wenzel, 54. lap: „Die Figuren des rein formalen Adressaten und der rein formalen Verpflichtung sind dem Gesetzgeber bei der Regelung der komplizierten Lebensverhältnisse ein wichtiges, unentbehrliches technisches Hilfsmittel, um auf bequemste, und anschaulichste Weise schwierige Verhältnisse zu normieren.“ V. ö. Szerző, Magánjog I., 23. lap.

¹⁰⁰ V. ö. Somló, 521. lap, 5. jegyzetben Stammler 332: „Die Rechtsfähigkeit — ist nur eine Methode.“

¹⁰¹ V. ö. Windscheid I., 225. lap. 230. lap: „das Recht den Handlungen gewisser Menschen dieselbe Bedeutung beilegt, als wären sie Handlungen der juristischen Person.“ V. ö. 230. lap 1. jegyzet is: „fingirte Handlungs-(Willens)-Fähigkeit...“ Ime a törekvés a célalanyt fictioval, mint cselekvőalanyt bemutatni. Erre nincsen szükség. V. ö. Zitelmann I., 47. lap 8. jegyzet: „Der Begriffsinhalt, den wir bei Willensunfähigen mit dem Wort, sie seien verpflichtet, ausdrücken, ist vielmehr ein komplizierterer, der Ausdruck selbst nur eine bequeme Abkürzung.“ V. ö. Binder, 63. lap: „ist die Rechtsfähigkeit nicht ein mystisches „Haben“ oder gar „Tragen“ von Rechten, sondern die Betätigung des eigenen rechtlichen Ichs... Ist sie Rechtsausübungshandlungsfähigkeit...“

¹⁰² A magánjogi jogviszonyok belső természetének is inkább ez felel meg.

¹⁰³ V. ö. Bsz. 1522., 1638., 1858. §§. Amely jogviszonyban a jogosult és a kötelezett alanyának magának kell cselekedni: célalany csak cselekvőalany lehet pl. a házasságkötésen vagy a munkaszerződésen nyugvó jogviszonyban.

alánya lehet. Alanyiság alatt ugyanis ilyenkor csupán célalanyiságot értek: olyasvalakit, akinek javára, akinek érdekében a magánjogi jogviszony van.¹⁰⁴ De ha ezzel a constructioval élek, tudnom kell, hogy egészen más az u. n. cselekvő alanyiság. Hogy cselekvő alanyisága csak embernek van s hogy cselekvő alanyisága nincsen minden embernek.¹⁰⁵

Ha ellenben a magánjogi jogviszonyokat a cselekvő alanyokhoz kapcsolom, vagyis ha az u. n. cselekvő alanyokat jelölöm meg a mindennapi szóhasználat számára mint jogosult s kötelezett alanyokat,¹⁰⁶ úgy nyilván ellentétben vagyok a mai tételes jogok álláspontjával. Ugy nem mondhatom, hogy minden ember jogképes, hogy minden ember képes arra, hogy jogviszonyoknak — bármely magánjogi jogviszonynak — az alánya, jogosult vagy kötelezett alánya legyen. Ellenkezőleg azt kell mondanom, hogy csak az u. n. cselekvőképes embernek van jogképessége. A ma született gyermeknek nincsen, az örültnek nincsen. A jogi személyeknek sincsen. De ha ezzel a constructioval élek: alanyiság alatt cselekvő alanyiságot értek, olyasvalakit, aki a jogviszonyban mint jogosult s illetve kötelezett alany cselekszik. Ilyenkor viszont tudnom kell, hogy egészen más az u. n. célalanyiság, hogy célalanyisága a cselekvőképtelen embernek is van, a jogi személyeknek is van.

*Élhetek akár az egyik, akár a másik constructióval, csak tudnom kell, hogy egyik esetben alany alatt célalanyt, másik esetben alany alatt cselekvő alanyt értek.*¹⁰⁷ És: ha azt mon-

¹⁰⁴ V. ö. Windscheid I., 189. 2.: „So werden die Rechte und Verbindlichkeiten, welche dem Staatszwecke zu dienen bestimmt sind, dem Staate zugeschrieben...“ „Kinek a javára, kinek az érdekében“: in favorem: v. ö. in favorem tertii ügylet.

¹⁰⁵ V. ö. Wenzel 53 sk. lapok: holis azt mondja, hogy van formalis adressatus és van valódi adressatus. A formalis adressatus: figura. A formalis adressatus kötelezése mindig: valódi adressatus kötelezése.

¹⁰⁶ Az embereknek két csoportja van: 1. Kik a jogviszonyokban cselekesznek. 2. Kiknek a javára a jogviszonyok vannak. Kérdés: a két csoport közül melyikhez kapcsoljuk a jogviszonyokat: kit mondjunk jogalanyoknak: a cselekvőalanyt, vagy a célalanyt. Szász—Schwarz u. n. célkötöttségi elméletében a jogviszonyokat a tárgyi jog által elismert objectiv célokhoz kapcsolja. Az embert teljesen kilöki a jogviszonyokból. Ez a hus és vérnélküli elmélet nem tud meggyökeresedni. Az elmélet különösen ott jár nehézséggel, hol nem vagyoni jogokról van szó. V. ö. Schwarz, Jogi személy 400. sk. lapok, V. ö. 29. lap: „... az ember az általa kezelt vagyon céljának mindig csak képviselője...“ 97. lap: „az örökhagyó érdeke hitelezőinek kielégítése...“ 188. lap: „az adósnak igazában semmi sincs parancsolva...“ 189. lap: „a jog az X vagyoné...“ 405. lap: „a jogi személy felesége...“ 407. lap: „a cél becsületjoga.“ 410. lap: „a jogcél kötelezései...“ V. ö. Parerga 398. lap a velencei galambok alanyisága.

¹⁰⁷ Mind a kettőt (célalanyt is, meg cselekvőalanyt is) egyszerre nem érthetem ugyanazon szó (jogalanyiság, jogképesség, személyiség) alatt, mert más az alkalmazási köre az egyiknek s más a másiknak. A célalanyé tágabb, a cselekvő alanyé szűkebb. A cselekvő alanyiság fogalmát

dom, hogy a jogviszonyokat a cselekvőképes emberekhez kell odakapcsolni: úgy cselekvőképtelenség esetén a cselekvőképtelen ember *törvényes képviselőjét* kell, hogy jogosult és kötelezett alanyul megjelöljem, a jogi személy esetén pedig a jogi személy *szerveit*.¹⁰⁸ Emellett a constructio mellett azok a jogviszonyok, melyek valakit képviselői, szervi minőségében illetnek, a képviselői, a szervi köteleességek által *transformálva vannak, közjogi színezetet nyernek*.¹⁰⁹ Kétségkívül emellett a constructio mellett gondoskodni kell arról, hogy a képviselő az e minőségében illető jogokkal a maga javára *vissza ne élhessen*, hogy a képviselő *hitelezői* ezeket a jogokat fedezetül *igénybe ne vehessék*.¹¹⁰

IV. Mindezek alapján a Bs. 1. §-át így szövegezném: „Minden embernek *lehetnek* magánjogai, minden embernek *lehetnek*

a csak célalanyok körére is átvinni csak fictioval lehet. Hölder azt mondja, hogy: ha valaki a cselekvőképtelen embert mondja jogalanynak, ez „eine abgekürzte Bezeichnung.“ (129. lap.) Ilyen fictioval él Windscheid, Bierling. V. ö. Wenzel: a formális adressatus figurája. V. ö. Teghze 182. lap 1., 184. lap. V. ö. Szerző, Magánjog I., 176. lap 1. jegyzet. Viszont a célalanyiség fogalmát úgy construálni meg, hogy az ember kilökessék a jogviszonyokból: a való élettől teljes eltávolodás a nélkül, hogy a jelenségek megfejtéséhez bennünket közelebb hozna. Ime: a jogalanyiség fogalmát vágjuk ketté a jelenségek megfejtéséhez, mondván: van célalany, van cselekvőalany. Egy másik elbánás: a jog és a köteleesség fogalmát vágni ketté így: van Schuld és van Haftung. V. ö. Schwarz, Új Irányok 190 sk. Jogi személy 196 sk. V. ö. Szerző, Magánjog I., 21 lap sk.

¹⁰⁸ V. ö. Windscheid I., 187 lap sk. Schwarz, Új Irányok 192. Jogi személy 23. Szerző, Magánjog I., 21, 171 lap 1., 172, 173, 181 lap I. és 2. j. 191 lap. Bizonyos, hogy ha a törvényes képviselőt jelölöm is meg jogalanyul, ha képviselő momentán nincsen vagy cselekvőképtelen: úgy csak fictioval szólhatok jogalanyról (cselekvőalanyról).

¹⁰⁹ V. ö. Somló, 522 sk.: „... wir ohne die Annahme eines vom Menschen verschiedenen Rechts- und Pflichtsubjectes die privatrechtlichen Beziehungen untergehen lassen müßten, und öffentlichrechtliche an ihre Stelle zu setzen hätten, um dann später wieder privatrechtliche ähnlichen Inhalts, wie sie in bezug auf den Erblasser bestanden haben, von neuem zu begründen.“ V. ö. Szerző, Magánjog I., 174 lap. Ugyhogy a jogviszonyokon meglátszik, végighullámszik az, ha valaki cselekvőképessé vagy cselekvőképtelenné válik. V. ö. 175. lap is, 183. lap is, 191. lap I. 1. is. Am: ha a jogviszonyokat a cselekvőképtelenhez kapcsoljuk is: ez esetben is mások a jogviszonyok cselekvőképtelenség esetén, s mások cselekvőképesség esetéi. Akárkihez, vagy akármihez kapcsoljuk: mások a jogviszonyok cselekvőképtelenség esetén s mások cselekvőképesség esetén. V. ö. Zitelmann I., 47. lap, 8. jegyzetet a végén. Schwarz, Jogi személy 5. lap. V. ö. 196, 197: „az, amit akaratképtelen személyeknél tulajdonnak, követelési jognak, kötelezettségnek stb. mondunk, tartalmilag különböző valami attól, amit akaratképes személyek esetében így nevezünk. A jogi személyek tekintetében a dolog hasonlóképen áll.“

¹¹⁰ Erre való a cessio necessaria ex lege constructioja. V. ö. Szerző, Magánjog I., 24, 180, 193, 194, 2. j., 3. j. Erre való a képviselőnek szigorú köteleességekkel való megrovása, szemben a számonkérő hatóságokkal. V. ö. Szerző, Magánjog I., 195. III.

magánjogi kötelezettségei. *Lehetnek* magánjogai és magánjogi kötelezettségei a méhmagzatnak is, arra az esetre, ha élve születik.“

A Bsz. 15. §-át pedig így szövegezném: „A jogi személynek is lehetnek magánjogai és magánjogi kötelezettségei, de csak olyanok, amelyek természetüknél fogva nem csupán az egyes emberéi lehetnek“.¹¹¹

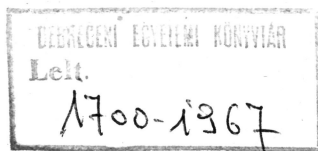
Mind a két szövegezés (ugy az 1., mint a 15. §-é) nyilván az u. n. célalanyiságot tartja szem előtt. A cselekvő alanyiságra tekintettel a következő §-t szövegezném: „Magánjogi jogviszonyt a saját cselekvésével csak az az ember létesíthet, változtathat vagy szüntethet, a magánjogi jogviszonyban a jogosult s kötelezett magatartásokat a saját cselekvésével csak az az ember végezheti, aki értelmes akaratelhatározásra képes.“¹¹²

¹¹¹ A Bsz. 1. §-hoz is hozzá lehetne fűzni: „de csak olyanok, melyek természetüknél fogva nem csupán cselekvőképes emberéi lehetnek.“ A Bsz. 1. §. ha a cselekvő alanyiság értelmében veszem; egyetlen egy magánjogi viszonyra sem talál, mert nincs egyetlen egy magánjogi viszony sem, melynek minden ember, a ma született gyermek is lehetne cselekvő alanya; ha ellenben a célalanyiság értelmében veszem a Bsz. 1. §-át, ugy nem talál azokra a magánjogi viszonyokra, melyekben a jogosult vagy kötelezett alanyoknak maguknak kell cselekedniök, mint pl. a munkaszerződésen vagy a házasságkötésen nyugvó magánjogi jogviszonyok. Ezeknek a ma született gyermek, általán a cselekvőképtelen nem lehet alanya. Vagyis: hogy a cselekvőképteleneket (a ma született gyermeket, az örültet, a jogi személyt) is jogalanylul szemlélhessem, azt mondom: jogalanyl alatt nem cselekvőalanylt kell érteni, hanem célalanylt: nem értem célt azoknál a jogviszonyoknál, melyeknél a célalanyl cselekvőalanyl is szükségképen (mint pl. a házasságkötésen vagy a munkaszerződésen nyugvó jogviszonyok) ezeknek célalanyluk nem lehet cselekvőképtelen, mert ezeknél célalanyl csak cselekvőképes ember lehet. A Bsz. 1. §-a akár így, akár ugy veszem: nem talál mindei magánjogi jogviszonyra. A nehézséget nyilván a cselekvőképtelenek okozzák. Ezek egyetlen jogviszonynak sem lehetnek cselekvő alanyai. De célalanyai sem lehetnek azoknak a jogviszonyoknak, melyekben a célalanyliság cselekvőalanylisággal szükségképe együtt jár. Magyar Magánjog. Általános Tanok című, Debreczenben, 1922-ben és 1923-ban megjelent munkámban jogalanyl alatt cselekvőalanylt értettem. Ime: a cselekvőalanyliság mellé teszem most a célalanyliság fogalmát. És a magánjogi jogviszonyokat — nem mint most hivatkozott munkámban tettem — a cselekvőalanylokhoz, hanem a célalanylokhoz kapcsolom, a nélkül azonban, hogy a cselekvőalanyliság fogalmát feladnám. Ellenkezőleg, most is azt tartom, hogy a cselekvőalanyliság fogalmának felvétele nélkül a jogalanyliság kérdésében eligazodni nem lehet, csak ugy vélem s ezzel építem tovább a most hivatkozott munkámban mondottakat, hogy ép ily szükség van a célalanyliság fogalmára és hogy helyesebb a magánjogi jogviszonyokat a célalanylhoz s nem a cselekvő alanylhoz kapcsolni. Ez concessio a mai tételek jogok álláspontjának. Hogy a jog fogalmának csak a cselekvő alanyliság fogalma felel meg, bizonyos. Ha áll az, hogy a jog (a sikeres alanyljog) cselekvés (belső lelki működés), ha áll az, hogy alanyl az, ki cselekszik, lehetetlen az elől kitérni, hogy jogalanyl: cselekvő alanyl. És semmi más.

¹¹² V. ö. Szerző, Magánjog I., 143 sk. lapok V. 157 sk. lapok.

A cselekvési képesség állapotát közelebbről természetesen külön kell szabályozni.¹¹³

¹¹³ A Bsz. 2. §-a a cselekvőképesség §-a. Szabályozza a korlátlan, a korlátolt cselekvőképesség s a cselekvőképtelenség eseteit. V. ö. Indokolás ad Bsz. 11. sk. lapok. A Bsz. 2. §. 1. így szól: „Minden ember maga szerezhethet jogot és maga mentesítheti magát teher vagy kötelezettség alól.“ Ez az u. n. önszerzőképesség ugymond az Indokolás, mely elvileg mindenkít megillet. Megfelel a mai korlátolt cselekvőképesség állapotának (visszterherrel nem járó jogügylet által jogokat szerezhethet s ugyancsak visszterherrel nem járó jogügylet által kötelezettség alól mentesülhet 1877:XX. 33. §.) „Teher vagy kötelezettség.“ Hisz a teher is kötelezettség, a kötelezettség is teher! A 2. §. 2. így folytatja: „Maga rendelkezhetik jogával és maga vállalhat terhet vagy kötelezettséget (korlátlanul cselekvőképes), aki nagykorú és nincs gyámság alá helyezve.“ (V. ö. 1877:XX. 33. §. „magát le nem kötelezheti, jogokról le nem mondhat“ a korlátolt cselekvőképes ugyanis. Ennek ime a positivuma a Bsz. 2. §. 2.) A Bsz. 2. §. 2. így folytatja: „Aki kiskorú vagy gyámság alá van helyezve, ezt csak annyiban teheti, a mennyiben a törvény külön megengedi (korlátoltan cselekvőképes).“ De hát, ha ezt a törvény külön megengedi: akkor már nem korlátlan, hanem korlátlanul cselekvőképes az a valaki. (Bsz. 2. §. 2. bek. 1. mondat.) A Bsz. 2. §. 3-ban az van mondva, hogy a cselekvési képtelenség = értelmes akaratelhatározásra való képtelenség. Meg van mondva ennek okai: „Jognyilatkozatot nem tehet, aki fejletlenség, elmebaj, muló elmezavar vagy öntudatlanság miatt értelmes akaratelhatározásra képtelen (cselekvőképtelen).“ A Bsz. 2. §. 1. az „önszerzőképességet“, a Bsz. 2. §. 2. az „önrendelkező- és önkötelezőképességet“ szabályozza. (Indokolás ad Bsz. 13. lap.) Hogy cselekvőképesség voltaképen: jogparancs felfogására, akarására s a nyilatkozásra való képesség. V. ö. Szerző Magánjog II, 158. lap.

A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának kiadványai.

I. KÖTET.

	Alapár
1. szám. <i>Oláh Gábor</i> , Petőfi Sándor. 1923.	—60
2. « <i>Zsigmond Ferenc</i> , Mikszáth írói egyénisége mint kortörténeti dokumentum. 1923.	—80
3. « <i>Kölcsey Sándor</i> , Emlékeszéd gr. Tisza István felett. 1923.	—60
4. « <i>Huss Richard</i> , Der Name der Germanen	3 20
5. « <i>Leffler Béla</i> , Az újabb svéd líráról. (Strindberg, Heidenstam, Fröding, Karlfeldt.) 1923.	1—
6. « <i>Mitrovics Gyula</i> , Az egység és sokféleség esztétikai elve Az Ember Tragédiájában. 1924.	—80
7. « <i>Iványi Béla</i> , Debrecen és a budai jog. 1924.	2 20
8. « <i>S. Szabó József</i> , Műveltségi állapotok, főként az iskolázás Debrecenben a reformáció korában. 1924.	2—
9. « <i>Tankó Béla</i> , Kant Immánuel születésének 200-ik évfordulójára. 1924.	—80
10. « <i>Barabási Kun József</i> , Gr. Tisza István és a tudomány.	—80

II. KÖTET.

1. szám. <i>Révész Imre</i> , A magyarországi protestantizmus tudományos történetírása 1924.	—80
2. « <i>Tóth Lajos</i> , A jogképeség a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetében. 1925.	2—

Szorzószám: 1925 október havában: 7000.

Kaphatók bármely könyvkereskedésben